

Българи

БРОЙ 1-2 | 2023 ЦЕНА - 60 Kč

За съдбата на българските Праведници на света

БСУ „Д-р Петър Берон“ чества 75-годишнина

Магьосникът от Велико Търново

Нови сведения за дейността на Апостола

Конкурс „Българи“

Преводачката Йорданка Трифонова

ISSN 2336-8365
9 772336 836004

Представяне на книгата *Absolvo te* на Георги Бърдаров БКИ, 2 май 2023 г.

Георги Бърдаров с Юлиана Василева и Мая Тоновска

Преводачът Давид Бернщайн и Красимир Проданов – журналист и преводач

Представянето на книгата предизвика голям интерес

Писателят дава автограф на Евгения Йотова

Тържествен концерт на БСУ „Д-р Петър Берон“ 31 март 2023 г., Градска библиотека, Прага

Финалният акорд на концерта

Журналистът Ники Кънчев и Янка Такева – председател на БСУ

Учителките от БСУ „Д-р Петър Берон“ Луиза Станева и Снежана Тасковава заедно с журналистката Илиана Нанчева (в средата) от интернет радио „Татковина“

Духовият оркестър „Джунийър банд“ към БСУ „Емилиан Станев“ – Велико Търново

Скъпи читатели,

В настоящия двоен брой на списание „Българи“ едни от основните теми са тези за паметта, манипулацията и прошката. Човешката памет е безкрайно къса и затова „войната винаги се завръща“, смята известният български писател Георги Бърдаров, който гостува в Прага. Неговият роман *Absolvo te*, получил наградата за литература на Европейския съюз, задава един съществен въпрос: „Можеш ли да простиш това, което не би простил на нито един човек на Земята, и така да изтече като мръсна вода от теб цялата злоба и омраза?“ Писателят дава отговор със заглавието на книгата си. То може да се преведе като „опрощавам греховете ти“.

За манипулираната памет на цели поколения и за потъналите дълги години в забвение спасители на българските евреи разказва Асен Милчев. Неговият дядо Асен Суйчмезов е от първите българи, обявени за праведници от „Яд Вашем“. Той и другите спасители на евреите в България след 9.9.1944 г. изпадат в немилост. Димитър Пешев, подпредседателят на XXV народно събрание, който оглавява акцията на депутатите за спасяването на българските евреи, е осъден на 15 години строг тъмничен затвор от т. нар. Народен съд.

Но историческата памет всъщност не винаги отразява историческата действителност. Забулена от различни спомени, митове, интерпретации и дезинформации, паметта понякога (а и доста често) не е достоверна.

Знаем ли 150 години след гибелта на Левски кога точно е роден Апостола, кой го е предал и къде е погребан? Явно, за да остане жива паметта, е необходимо да я съхраняваме. Нейни сигурни пазители са библиотеките и архивите. Българската телеграфна агенция например, която тази година стана на 125 г., разполага с богат архив и съхранява много тематични и документални материали.

Българските общности по света също могат да бъдат пазители на паметта. В Чехия ежегодно в началото на май се покланяме пред паметника на загиналите по време на Пражкото въстание българи.

Жива е паметта и за откритото през февруари 1949 г. в Прага българско държавно училище, което в миналото е носело името на Георги Димитров, а днес се казва „Д-р Петър Берон“. През месец март беше чествана годишнината от създаването му с тържествен концерт в Градската библиотека в чешката столица.

Паметта е тази, която ни връща към корените ни. Нашите ритуали, символи и традиции ни свързват с „всичко българско и родно“. Българите в Прага и Острава отбелязаха с интересни програми хубавите зимни и пролетни български празници. И както всяка година, отново ни свързва онази червено-бяла нишка, по която се познаваме, където и да сме по света.

Приятно четене!

Мария Захариева

Съдържание:

Българската общност 4 - 10

150-годишнината от смъртта на Васил Левски отбелязахме в БНУ „Възраждане“ / Мартенски празници в БНУ „Възраждане“ / 15 години сдружение „Български ритми“ / Български празници в Острава / БСУ „Д-р Петър Берон“ чества 75-годишнина / Великден в Прага и Острава

Слънчева храна 11

Култура 12 - 21

Магьосникът от Велико Търново / Чаровният град Велико Търново / Вечер в памет на Константин Карагеоргиев / Думи със силата на шамар / 15. фестивал на българското кино / Изложбата „Рефлекси“ на Диана Папазова / Георги Бърдаров представи книга за надеждата в Прага

Накратко 22

Конкурс „Българи“ 23 – 30

Годишнини 31 - 40

В памет на загиналите за освобождението на Прага българи / 150 години от гибелта на Апостола на свободата / 125 години Българска телеграфна агенция / За съдбата на българските Праведници на света

In Memoriam 41

Еленко Начев

Българо-чешки връзки 42 - 45

Йорданка Трифонова: Езикът отразява поведението на хората в обществото

Размисли и страсти 46 - 49

Хората от сенките / Къде изчезнаха вълшебните думи

На корицата – ученички от Националното училище за фолклорни изкуства „Филип Кутев“ в Котел взеха участие в тържествения концерт на БСУ „Д-р Петър Берон“. Снимка: Мария Захариева
Снимки на стр. 2: Деница Проданова и Мария Захариева

150-годишнината от смъртта на Васил Левски отбелязахме в БНУ „Възраждане“

Д-р Красимира Мархолева, учител по история в БНУ „Възраждане“, разказва на учениците за пътя на Левски към безсмъртието

На 19 февруари 2023 г. учениците от БНУ „Възраждане“ в гр. Прага си припомниха живота и делото на Васил Левски. 150-ата годишнина от гибелта на Апостола на свободата отбелязахме с презентация на д-р Красимира Мархолева – преподавател по история в нашето училище и член на редакционната колегия на сп. „Българи“. Пред учениците от трети до осми клас тя разказа за живота и героичното дело на Васил Левски. Учениците видяха снимки от родния дом на Васил Иванов Кунчев в Карлово. Водени от г-жа Мархолева, те проследиха житейския му път от раждането, детството и ученическите му години. Вървяха по стъпките му от монашеството до решението му да се посвети на борбата за Освобождение. Децата с интерес слушаха за пътя на Левски към така желаната свобода – за участието му в Първата и Втората българска легион, както и в четата на Панайот Хитов, за революционната му дейност, по време на която обикаля българските земи и основава тайни революционни комитети. Красимира Мархолева разказа и за залавянето на Левски край Къркинското ханче, за процеса срещу него и гибелта му. Картините „Залавянето на Васил Левски“ от Никола Кожухаров,

„Обесването на Васил Левски“ от Борис Ангелушев, „Левски пред съда“ на Калина Тасева, създадоха у учениците още по-ярка представа за последните дни от живота на Апостола на свободата. Красимира Мархолева прочете на учениците и някои от най-емблематичните цитати на Апостола, разкриващи неговата скромност, честност, както и себеприщанието му в името

на любовта към Родината. Богатият снимков материал към презентацията включваше и много от най-известните фотографии на Апостола. Интерес предизвикаха също изображенията на различните скривалища в българските манастири, приютявали Левски в нелекия му път на революционер и борец за свобода.

Припомнянето на живота и делото на Апостола завърши с представяне на някои от многобройните му паметници в различни градове на България. Със сигурност много от нас, присъстващите, духом си обещаха да се поклонят пред някой от тях при следващото си завръщане в родината. След презентацията учениците отговаряха на въпроси за живота и делото на Левски, с които показаха какво са научили и запомнили. Красимира Мархолева разказа и за новооткритите документи за Васил Левски в османските архиви. В залата на Дома на националните общности беше подготвена и малка импровизирана изложба от портрети на Левски, рисувани от талантиливи ученици, както и книги за Апостола на свободата.

Десислава Вилимовска

На презентацията присъстваха ученици от трети до осми клас

Мартенски празници в БНУ „Възраждане“

Баба Марта в БНУ „Възраждане“

Както всяка година, и тази началото на март ни донесе няколко светли празника и повод да се съберем заедно. Подготовката обаче започна още през февруари, когато всички ученици – и малки, и големи, учеха стихове, реплики и песни и се подготвяха за голямото тържество.

В последната седмица на Малък Сечко пък сръчните ръце на деца, учители, пък и на някои родители отново усукваха бели и червени конци и ги претворяваха в Пижо и Пенда, в гривни, пискюли и други красиви мартенички в рамките на вече традиционната ни първомартенска работилница. Децата бяха щастливи, че сами са изработили мартенички, които да подарят на най-близките си – на мама и татко, на братчета и сестрички.

И ето, че празничният ден настъпи. На 5 март 2023 г. залата на Дома на националните малцинства на ул. „Воцелова“ в Прага отново едва успя да побере всички ученици и техните родители и гости. Както винаги, вълнението беше голямо, но усилията и търпението бяха възнаградени, защото скъпата ни гостенка – Баба Марта, и тази година не ни беше забравила. Тя дойде чак от България, много уморена, но и щастлива да види толкова усмивки и блеснали очи. Баба Марта беше и специалният гост на тържествената програма, с която отбелязах-

Залата едва успя да побере всички участници и гости

ме цели три празника – Първи март, Освобождението на България и Международния ден на жената (който за нашите най-малки ученици е просто „празникът на мама“). Майките бяха поздравени с песничка, а Баба Марта – с пъстра броеница от стихотворения, сценки и песни, посветени на нея и на пролетта. Децата ни припомниха също легендите и традициите, свързани с мартениците.

По-големите ученици бяха подготвили програма, посветена на 145-ата годишнина от Освобождението на България. Те ни припомниха някои от най-важните исторически факти, свързани с Априлското въстание, Руско-турската освободителна война и подписването на Санстефанския мирен договор. Прозвучаха и много стихове от Добри Чинтулов, Ботев, Вазов, както и песни, посветени на България.

За награда всички ученици, както и техните учители, получиха мартенички лично от Баба Марта. Неформалната част на празненството включваше много лакомства, сладки приказки и смях. И безброй пожелания да сме здрави, бели и червени. Като мартеничките, с които се закичваме всяка година – за здраве, но и като знак, че макар и далеч от родината, сме българи и почитаме корените и традициите си.

Десислава Вилимовска

Ученици от БНУ „Възраждане“ със скъпата гостенка

15 години сдружение „Български ритми“

Ансамбъл „Пирин“ танцува на концерта по случай 15-годишнината на виенското сдружение „Български ритми“

Танцьорите от „Български ритми“

През март тази година танцов ансамбъл „Пирин“ имаше честта и удоволствието да участва в юбилейния концерт на сдружение „Български ритми“, организиран от нашите приятели от Виена на 25 март в залата на VHS RaHo. Покана за концерта получихме още миналата година и не се поколебахме да приемем. Този път участието ни щеше да бъде различно, тъй като нашият художествен ръководител Георги Георгиев нямаше да бъде с нас. Подготовката и организацията за самия концерт бяха изпълнени с напрежение и неспокойствие, искахме да се представим великолепно на такова важно събитие.

Пристигнахме във Виена петък вечер, ден преди концерта, и заедно с останалите участници се срещнахме в един приятен и уютен български ресторант. Поприказвахме си с домакините от фолклорен ансамбъл „Китка“ от Виена, открихме ново приятелство с танцов състав „Българи“ от Ларнака, видяхме се със стари приятели от Мюнхен – танцова група „Лазарка“. Танцувахме и се забавлявахме всички, вкусихме българска храна, пихме българско вино и ракия. Вече бяхме спокойни и щастливи, и сигурни, че юбилейният концерт ще бъде весел и успешен!

Съботната утрин беше доста студена и ветровита, но това не успя да помрачи нашето добро настроение. Отидохме в концертната зала порано, за да направим генерална репетиция, и с нетърпение очаквахме началото на юбилейния концерт. Емо-

циите бяха много големи, особено когато на сцената се появи кукерската група! Последваха разнообразни изпълнения на прекрасните танцьори от „Китка“, на детско-юношеския танцов състав и на вокалната група към „Български ритми“. Потопихме се в магията на „българщината“, очаквано настроението и емоциите вече бяха неописуеми. Дойде ред и на нашето изпълнение – тежък „Добруджански танц“, последван от красивите „Дунавски ритми“. Овациите на многобройната публика и усмивките на зрителите ни накараха да се почувстваме истински щастливи и удовлетворени. След официалната програма следваха изпълнения на македонския оркестър „Александър“ и на музикална формация „Траяна“. Имахме възможността да продължим да се забавляваме и да танцуваме хора от различни фолклорни области

на България.

Неделята сякаш следваше нашите желания – денят беше прекрасен и слънчев. Посетихме известния дворец Шьонбрун и се разходихме в неговите широки, зелени градини, и след един късен обяд – разбира се, с традиционен виенски шницел, потеглихме обратно за Бърно. Но водени от нестихващите емоции от великолепия уикенд, решихме да се отбием в китното чешко градче Хустопече, което ни плени с цъфтящите си бадемови дръвчета! Бих искал да благодаря на всички членове на сдружение „Български ритми“ за невероятната организация и за възможността да сме част от техния празник. Пожелавам им да продължават да обединяват и сплотяват българите зад граница!

Петко Кючуков

На финала всички състави излязоха заедно на сцената

Български празници в Острава

право хоро.
Много неща се промениха в последните години, но се надяваме, че и занапред ще празнуваме Бабинден в Острава.

Освобождението на България

145-та годишнина от Освобождението на България почетоха членовете на българския клуб в Острава на 5 март.

„Трети март е денят на безкрайното ни уважение към всички, които са дали живота си за свободата ни – великите български апостоли, стотиците хиляди руски войни, хилядите опълченци, както и безименните доброволци. Всички те откриват пътя към свободата ни“, каза дългогодишната председателка на Българския културен клуб Сирма Зидаро-Коунова. Възхитени останахме от красивите мартенички, които специално за членовете на клуба бе „сътворила“ Боряна Нитрова.

Ленка Хлубкова поздрави дамите по случай Международния ден на жената и развесели присъстващите с остроумни и вдъхновяващи мисли и цитати от известни личности за нейно величество „Жената“. За добрата атмосфера допринесе хорото, на което се хванаха малки и големи. Накрая всички се събраха около богатата трапеза.

Сирма Зидаро-Коунова

Бабинден

На 28 януари 2023 г. българите от Острава отново се събраха в залата на Българския клуб да отпразнуват традиционния Бабинден. Специален гост на празника беше председателят на Българското сдружение в Бърно д-р Атанас Белков – дългогодишен приятел на остравските българи. От Бърно пристигнаха и танцьори от танцовия състав „Пирин“, които зарадваха присъстващите с температурните си изпълнения.

За богатата трапеза се бяха постарали сърчните домакини от Българския клуб в Острава. Най-много със своите български специалитети се отличиха членовете на нашия пенсионерски клуб. Те продължават традицията на незабравимите ни любими баби кулинарки – Пенка и Тодорка, които ни гледат с много обич отвъд и сигурно мъничко ни критикуват. Празненството на голямото и сплотено семейство на остравските българи завърши с традиционното българско

Красивите мартенички са дело на Боряна Нитрова

На хорото се хванаха малки и големи

3 март отново събра членовете на Българския клуб в Острава

БСУ „Д-р Петър Берон“ в Прага чества 75-годишнина

Участниците в концерта на сцената в залата на Градската библиотека в Прага

На 31 март в Градската библиотека в Прага се проведе тържествен концерт под надслов „75 години български дух, култура и просвета в сърцето на Европа“. С него беше отбелязана 75-годишнината от създаването на българското училище в Прага, което е открито официално на 14 февруари 1949 г. в присъствието на кмета на Прага д-р Вацлав Вацек.

В началото на празничния концерт прозвуча химнът на България в изпълнение на „Джуниър Бенд“ към СУ „Емилиян Станев“ от Велико Търново. Водещ на тържеството беше известният журналист Ники Кънчев. Приветствени слова произнесоха директорката на БСУ „Д-р Петър Берон“ Мария Носикова, министърът на образованието и науката д-р Сашо Павлов и генералният директор на Българската телеграфна агенция Кирил Вълчев.

В словото си Мария Носикова се обърна към министър Павлов с думи на благодарност за това, че министерството вече 75 г. поддържа „това огнище на българщината в сърцето на Европа“. Тя приветства бивши и настоящи ученици и учители, както и гостуващите изпълнители, пропътували 1000 км и дошли от различни кътчета на България, за да бъдат част от празника. Директорката отправи специални благодарности и към родителите, които по повод годишнината са подарили на училището паметна плоча с лика на д-р Петър Берон. „Скъпи съотечественици, бих искала да ви уверя, че ще продължаваме с

усърдието, по думите на Захари Стоянов, на онази възрожденска „папlach от деятели и родолюбци“ да работим за благо на училището, защото държавата ни отчаяно се нуждае от тях. Вярвам, че ни очаква добро бъдеще и просперитет“, каза тя. Министърът на образованието и науката проф. Сашо Пенев заяви: „Историчните казват, че едно поколение е 25 години. Вече три поколения българи поддържат българския дух в нашето училище, създадено от родолюбиви българи, за да се запази българската национална идентичност, да се запази българското самосъзнание. И така година след година, три поколения българи поддържат българския дух, българското национално самосъзна-

ние в центъра на Европа“. В словото си генералният директор на БТА Кирил Вълчев подчерта, че останалите българи по света могат да се поучат от „чешките българи“ как да не се отказват от българското. „Знанието за чешките българи, което от БТА се опитваме да пренасяме в България, е особено нужно на нас, „българските българи“, които живеем в родината си. „Именно затова разказът за „чешките българи“ и за българското училище „Д-р Петър

Кирил Вълчев – директор на БТА и Снежана Таскова, учителка по БЕЛ в БСУ „Д-р Петър Берон“

Словашките ученици от БСУ „Христо Ботев“ от Братислава завладяха публиката

Учениците от 140 СУ „Иван Богоров“ заедно с проф. Саша Панов – министър на образованието и науката, Янка Такева – председател на Синдиката на българските учители, Марио Гергинов – зам.-директор на 140 СУ „Иван Богоров“

Директорката Мария Носикова и Илиана Нанчева – създател на интернет платформата за българите по света „Радио Татковина“

Берон“ в Прага е ценен за българите в България и другаде по света – защото е позабравен разказ за онази България, която е мечта, извор на самочувствие и пример за успешна държава и общност“, заяви шефът на БТА.

В двучасовия юбилеен концерт бяха изпълнени две обработки на народни песни и песента „Огледало“ (муз. Явор Русинов) от училищния хор „Лира“ към БСУ „Д-р Петър Берон“ с ръководител Иван Бетувски. Театралното студийно „Златното ключе“ с ръководител Марио Огнянов представи „Бай Ганьо у Иречека“ по Алеко Константинов, а учениците от начален етап се извиха с драматизация на „Разговор в клас“ и изпълниха песента „Детство мое“. Колоритна и впечатляваща беше програмата на учениците от гостуващите училища и читалища от София, Велико Търново, Сливен, Котел и Братислава. Танцьорите от столичното 140 СУ „Иван Богоров“ представиха хореографиите „Песни и игри от Войнягово“ и „Логодажкото“, а възпитаниците на Националното училище за фолклорни изкуства „Филип Кутев“ – Котел, изпълниха „Автентичен шопски дует“, „Гайдарски мелодии със съпровод на тъпан“, „Жанрова пиеса“, „Крайдунавско хоро“ и др. Младежкият танцов състав „Браво“ към читалище „Хаджи Димитър“ в Сливен представи хореографиите „Сливенска сюита“ и „На мегдана“. След това на сцената излезе Духовият оркестър „Джунитър банд“ към СУ „Емилиян Станев“ – Велико Търново, който изпълни българска и американска музика.

На финала на концерта словашките деца от вокална група „Славейче“ към БСУ „Христо Ботев“ от Братислава с

художествен ръководител Радмила Илиева покориха публиката с изпълненията на песните „Приятели“, „Дано“ и „Облаче ле бяло“. Популярната стара градска песен по текст на Ран Босилек, „Я кажи ми, облаче ле бяло“, известна като химн на българските емигранти, беше изпълнена много емоционално от словашките деца и накара многобройната публика да стане на крака и да запее с тях. Тазгодишното честване (за разлика

от предходните) имаше по-различна концепция – целеше не толкова да представи достиженията на възпитаниците на училището, а преди всичко да направи добра реклама на БСУ „Д-р Петър Берон“, канейки много млади танцьори, певци и инструменталисти от България и Словакия, които завладяха публиката с изпълненията си.

Мария Захариева

Младежки танцов състав „Браво“ към читалище „Хаджи Димитър“ в Сливен

Официални гости на тържествения концерт:

Министърът на образованието и науката проф. д-р Сашо Пенев, началникът на кабинета Димитър Здравков, главният секретар на МОН Албена Михайлова, от Дирекция „Образование на българите зад граници и училищна мрежа“ в МОН – Наталия Михалевска – директор и Асен Петров – държавен експерт, генералният директор на БТА Кирил Вълчев, посланикът на Република България в Чешката република Данчо Мичев, бившият български посланик в Прага Йордан Първанов, Десислава Радева – председател на сдружение „Живата вода на България“, председателят на Синдиката на българските учители Янка Такева, проф. д-р Димитър Симеонов – зам.-ректор по учебната дейност във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ и доц. Ангелина Марковска от същия университет, проф. Росица Давидова – зам.-ректор в Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“, директорът на Регионалния център за подкрепа на процеса на приобщаващото образование в София Калоян Дамянов, Негово Високопреосвещенство Михаил – архиепископ на Прага и Чешките земи, директорът на вестник „Лидове новини“ Веселин Вачков, Володя Гоцев – директор на БКИ, известният учител по физика Теодосий Теодосиев и др.

Снимки: Мария Захариева и Калоян Дамянов

Възкресение Христово в Острава

Снимки: архив на Българския културен клуб в Острава

Отец Николай благославя присъстващите

На 16 април членовете на Българския културен клуб в Острава се събраха да

отпразнуват заедно един от най-светлите християнски празници – Възкресение Христово. На празненството както всяка година беше поканен поп Николай, който благослови присъстващите. Той им пожела светлата пасхална радост да изпълва сърцата им през цялата година. На празничната великденска трапеза наред с пъстро боядисаните яйца имаше ароматни великденски козунаци и червено вино, като почерпката беше осигурена от клуба. В духа на българските традиции и този празник завърши с право българско хоро.

Сирма Зидаро-Коунова

Трапезата красяха шарени великденски яйца

Великден в Прага

Ученици от първи клас с учителката си Полина Бездекова

На 16 април сдружение „Възраждане“ организира традиционното честване на най-светлия православен празник. То беше предшествано от великденски работилници в Българското неделно училище „Възраждане“. В Дома на националните малцинства през целия ден цареше голямо оживление – учениците от начален етап и децата от предучилищната група боядисаха яйца, приготвиха великденски декорации, майсторяха великденски картички.

Първокласниците и второкласниците се запознаха с традициите, свързани с Цветница, Лазаровден и Великден с помощта на компютърна презентация, а най-малките деца с помощта на

родителите си боядисаха яйца, изработваха красиви венчета и наричаха: „Червен, червен Великден. Зелен, зелен Гергьовден“. Накрая всички ученици получиха шоколадови яйца и зайчета.

Вечерта празнуваха възрастните. За великденската трапеза освен традиционния обреден хляб, козунак и шарени яйца, сърчните домакини от сдружение „Възраждане“ бяха приготвили вкусни ястия – баницы, зелени салати, дроб сарма, сладкиши. Не липсваше и червено вино. Всички бяха щастливи, че и тази година отново се събрахме около пъстрата великденска трапеза.

Мария Захариева

Великденска работилница

Слънчева храна

Идва времето на цветята и радостта

Сигурно усещате как нещо вътре в нас се отпуска – и ни става топло.

Просто насищаме себе си със светлина. А с нея идват толкова много неща – и вяра, и разбирателство, също любов!

Със светлината идват и цветята. С нея светът се пробужда. Затова и по-леко живеем напролет. Затова и повече обичаме.

Пролетта ни предизвиква да изчистим

Имаме нужда да отметнем старото – и да дадем простор на светлината и топлината.

Точно те са символ на растежа, на обновлението.

Тази своя потребност от пречистване може да вложим буквално във всичко... Като измием, подредим и отделим ненужни вещи у дома или пък като оставим навик, който отдавна ни тежи.

Чистият, свеж въздух и светлината сега са сила, която може самите нас да зареди. Точно тя изтласква лошите емоции, пропъжда ги. И правим крачка напред, самите ние сме вече пролетта.

Затваряме очи срещу слънцето

Такива мигове са истинска благословия – сякаш се презареждаме емоционално и психически.

А ни трябва само няколко секунди, просто мигове, които да посветим на себе си!

Истината е, че светът покрай нас винаги има какво да ни каже. Но вечно бързае и сме в затвора на мислите. Затова и тази простичка практика – да погледнем слънцето, е толкова освежаваща! Дава ни чувството, че всичко е наред. Изведнъж чуваме гласа на

птиците, на цветята.

Уж сме затворили очи в посока на небесното светило, а всъщност те са вече широко отворени.

Движението за нас е като дар

Напролет усещаме с всяка фибра, че е част от същността ни.

Като разцъфне всичко, ни се иска да танцуваме, че и да полетим като птиците.

Изведнъж избуява и желанието да станем част от всичко това... Затова може да измислим някой малък пролетен ритуал. Да засеем семенца, да почистим някоя градинка. Така ставаме сами участници в живота. Движим се напред.

Енергията изпълва всичко

Самите ние ставаме по-активни, но това е нормално – нали е пролет.

Хубаво е обаче да вложим силите си в нещо градивно, което ще ни зареди и вдъхнови.

Самата природа показва сега, че всяко добро дело получава подкрепа. Важното е да търсим слънцето, светлината. А намерим ли ги, се случва неизбежното! Израстваме.

Вглъбените в себе си хора често са невидими

Добри приятели са, но общуват с останалите по специфичен начин. Защото предпочитат да са сами и държат на личното си пространство. Но спечелите ли доверието им, се превръщат в истински вълшебници. Вглъбените в себе си винаги ще ви изслушат, ще ви дадат съвет и ще ви подкрепят.

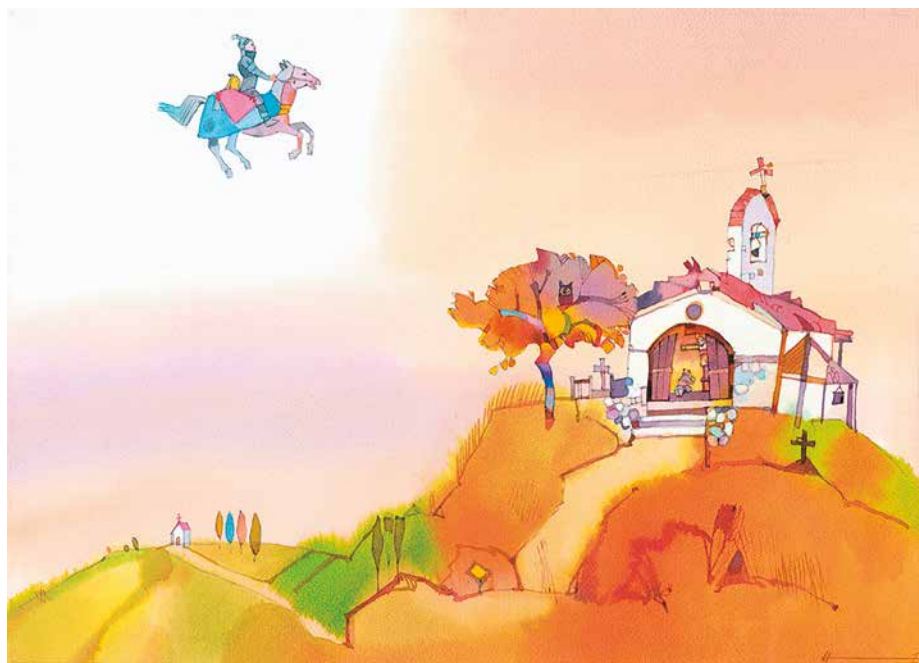
При това рядко ще ви обяснят своите собствени проблеми. Колкото и тежко да ги изживяват. Вместо да се обграждат с компании и безброй приятели, те държат на един или двама. Благословия е, ако сте сред тях...

А е нужно едно – да отвърнем и ние с любов.

Красимир Проданов

Магьосникът от Велико Търново

Беше преди Коледа, може би около Синтерклас*. Влязохме с Тервел в книжарницата, защото исках да купя подарък за детето на наши приятели холандци. Тервел, който уж щеше да ми помага с избора, се запъти веднага към рафта с книги за неговата възраст, погледна набързо какво ново от любимите му автори, придърпа си едно столче и потъна в поредната книга на Паул ван Лон. Оставих го и се приближих към рафтовете, където бяха книгите за помалки деца, както обикновено приятно зашеметена от богатия избор. Сред купищата прекрасни весели книжки, които сякаш тихичко ме подканваха: „Избери мен, избери мен“, една книга веднага привлече вниманието ми с илюстрацията на корицата си и я взех в ръцете си: „Съкровището в лунното езеро“. Илюстрации...
– Ха – възкликнах тихичко, – Иван Ганчев. Сигурно е българин. Обърнах книгата. На гърба ѝ пишеше: „Рисунките на Иван Ганчев са повече от илюстрации. Рисувайки пейзажите и виденията в тази книга, той създава един магически свят, в който читателят би искал да се изгуби, за да се радва по-дълго на красотата, създадена от художника“.
Нищо не знаех за Иван Ганчев. Купих книгата в два екземпляра – един за нас и един за подарък. Вкъщи седнах

пред компютъра и пузнах търсачката. Бях смаяна, когато, изписвайки името му на латиница, Мрежата избълва за секунди няколко десетки страници от общо 37 хиляди – на английски, немски, холандски, френски, италиански, испански, сърбохърватски, словенски... дори на японски! Оказа се наистина българин, роден през 1925 година във Велико Търново. От 1967 година живее в Германия. Всъщност Иван Ганчев, за когото не бях чувала, се оказа един от най-големите илюстратори в света, всепризнат майстор. Повече от 50 негови книги са издадени в цял свят: Япония, САЩ, ЮАР, Австралия, Нова Зеландия и в почти всички европейски страни: Швейцария, Германия, Холандия, Испания, Италия, Франция, Великобритания, Швеция, Словения, Словакия...
Често не само рисува, но и разказва. Децата от цял свят познават героите от неговите приказки: Якоб Щъркела, Малина и дядо Васил, Борка, мечока Ото, Иван Вулкана, къртичето Валдемар...
На български език интернет услужливо ми предложи купища страници с Жорж Ганчев, но нищо, ама нищичко за Иван Ганчев. Нито една негова книжка не е издадена у нас. В Словения за 2 години са излезли шест негови книги. У нас нито една! Ето

– казах си с тъга, – децата в Германия, Швейцария, Холандия, Англия, Франция, Италия, в Словения, даже децата в Япония имат удоволствието да се радват на прекрасните му илюстрации, от които често надничат родното Велико Търново, а малките българчета са лишени от това удоволствие. И защо?

Намерих Иван Ганчев. Оказа се добър, благ човек, изключително скромнен. В разговорите, които водим от време на време по телефона, прозира тъгата по принудително отнетата му родина. Разбира се, познатата история – „невъзвращенец“. Това беше печатът, който милиционерска България слагаше на всеки, дръзнал да се отскубне от властта на кадесарите, които обслужваха интересите на Кремъл, но и до ден днешен имат наглостта да се пишат патриоти. Българите, които успее-

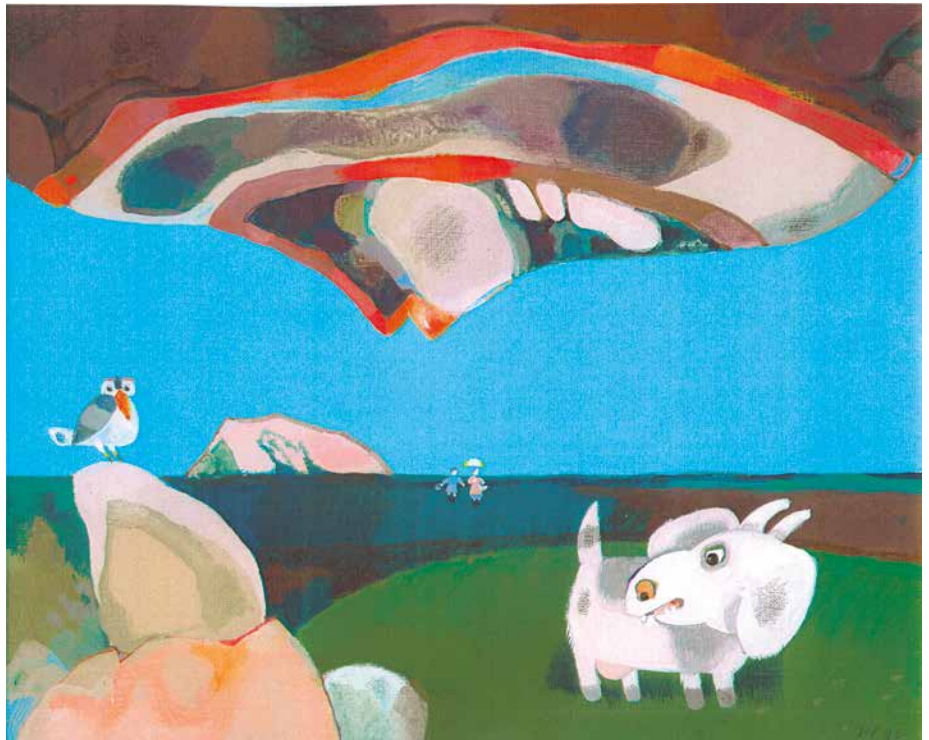

да да преминават отвъд минираните граници, бяха наричани безродници, невъзвращенци, народни врагове... (Днес ги наричат „неуседнали“.) Иван Ганчев става „невъзвращенец“ след 23-годишен непрекъснат тормоз от страна на българската ДС. В края на септември 1944 г. „народната“ власт го оставя сирак. В смъртния акт на баща му Станчо Ганчев е записано, че бил разстрелян „по погрешка“ и цинично е уточнено: „ликвидиран по време на революционната вихрушка“. *Революционната вихрушка* в България се е „вихрила“ близо два месеца и е действала по указания на Георги Димитров от Москва – да бъдат избити във всеки град най-авторитетните хора, ей така за „респект“ към

съветската власт. Резултатът е близо 30 хиляди души, избити без съд и присъда – все нечии непрежалими бащи, синове, братя. Наградата за останалите живи членове на семейството е дългогодишен тормоз, понякога доживотен.

Велико Търново, 29 септември 1944 г. В града е дислоциран щабът на съветския маршал Толбухин. В милицията за „справка“ са извикани шестнадесет най-видни търновци (по списък, създаден от тогавашния председател на Отечествения фронт). Никой повече не ги вижда. Сред тях е и Станчо Ганчев – известен търновски адвокат, един от най-авторитетните хора в града. Останалите били лекари, адвокати, интелектуалци. Според свидетелски показания в нощта на 3-ти срещу 4-ти октомври ги накарали да си изкопаят сами гроба и ги застреляли. Предполага се, че един от откритите два масови гроба край В. Търново е техен.

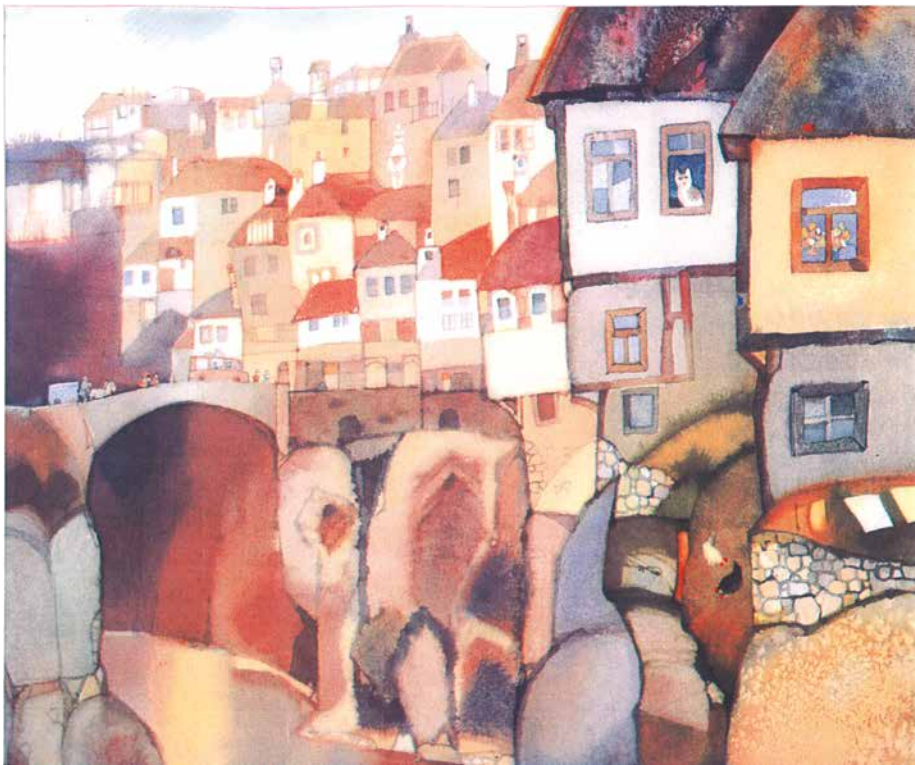
Из спомените на Ганчо Савов, братовчед на Иван Ганчев, публикувани през ноември 1998 г. във в. „Анти“: „И досега изтръпвам, когато си спомня оня злокобен следобед, когато дядо ни подкоси краката с вестта: „Чичо ви Станчо е арестуван!“ Другият ми чичо – Георги – адвокат, музикант, художник, се втурна да го търси... Но чичо ми Станчо вече никога не се върна. Стринка ми не вярваше, че е загинал и все се надяваше да се появи отнякъде. Чичо ми Георги, който не успя да спаси брат си, се поболя от

сърце и след известно време почина. Съвсем наскоро след това го последва и дядо ми, участник в Априлското въстание“.

София, 1949 година. Тъкмо преди дипломирането си Иван Ганчев, невероятно талантилив акварелист, е изхвърлен от Академията с формулировката: „изключен завинаги заради противонародни прояви“. Заедно с Иван Ганчев са изключени и други талантиливи художници – те пък били „деца на кулаци“. Следва изселване от София, а седмици по-късно пращат младия художник в казармата като „трудовак“.

Но и след казармата ДС не го забравя и години наред го привиква на разпити, въпреки че Иван Ганчев не се занимава с никаква политическа дейност. Когато директорът на Унгарския културен институт, преводачът и поетът Петер Юхас го приема на работа, Държавна сигурност оказва натиск и след вълна от заплахи и доноси Иван Ганчев отново остава безработен. Тормозен и притесняван от комунистическите служби, той решава да замине за Западна Германия с втората си съпруга, поданичка на ФРГ. Но патриотите от ДС не разрешават на едногодишната им дъщеричка да замине с тях – била родена в България. Помага им техният кум, който с риск за себе си успява да издейства разрешение за детето и семейството заминава тутакси за Западна Германия. Това става през 1967 г. Оттогава вече 40 години Иван Ганчев не се е връщал в родината си. Разпитва ме дълго за България – какво става там, накъде вървят нещата. Не е загубил надежда, че той и семейството му един ден ще пристигнат във Велико Търново. Темата на една от многобройните му изложби в чужбина издава носталгията по Родината: „Там, където съм се родил“... В приглушените тонове на акварелите му сякаш тихичко се прокрадва тъгата. Наричат го магьосник, майстор на нюансите...

Гледам илюстрациите, които ми изпрати по пощата – цветовете се разливат, контурите се сливат, сякаш някой ги е разтопил, и си мисля, че сигурно така изглежда приказният свят, където радост и тъга, сън и реалност губят ясните си очертания, остава само една безкрайна доброта и нежност...

В накачалите по склоновете къщички всеки българин ще разпознае Велико Търново, но това е едно далечно, омагьосано, размито в бистрите сълзи на сънищата Велико Търново... Дано и търновци се сетят за своя велик съгражданин** и го поканят да направи една изложба на прекрас-

ните си акварели, в които тихичко и на пръсти пристъпва тъгата по родния град. Дано българските издатели най-после издадат някои от прекрасните му книги, писани и рисувани от него. Не е справедливо точно българските деца да са лишени от изкуството на „един от най-големите всред най-големите художници на илюстрирани книги“, както го нарича известната немска изкуствоведка Хайде Герман.

**Синтерклас идва от Синт Николаас, тоест свети Николай, който в Нидерландия раздава подаръци на децата и който чрез холандските заселници в Ню Амстердам (дн. Ню Йорк) дава началото на Санта Клаус или Дядо Коледа.*

*** Текстът е писан през 2007 година, Иван Ганчев почина седем години по-късно. Отиде си през 2014 година, неиздаден в България и непоканен от родния си град Велико Търново. На последното особено силно се противопостави тогавашният ректор на Университета във Велико Търново Пламен Леггоступ, прославил се печално с връчването на титлата „доктор хонорис кауза“ на Путин, отнета 13 години по-късно през 2022 г.*

Даниела Горчева

Чаровният град Велико Търново

Търново е моят роден град. Чаровният град Велико Търново.

Пенчо Славейков пише в едно писмо до проф. Александър Балабанов: „Търново е фотографиран блян на дядо Господ“.

Родната ми къща не е далеч от началото на ул. „Гурко“ – близо до крепостта Царевец. Първите ми детски спомени бяха от „Света гора“ – хълмът срещу нашата къща и блестящата в подножието му р. Янтра.

Янтра – разярено шумяща след проливен дъжд, а в слънчеви дни – тиха и романтична. Хълмът „Света гора“ беше пълен с птици и при бавно настъпващата вечер птичият концерт беше незабравим. Живописният чар на този град привличаше десетки художници. И улица „Гурко“ беше пълна с рисуващи гости. Аз също рисувах почти всеки следобед моя град, най-вече на брега на Янтра, недалеч

от железопътните мостове и двата тунела. Тук градът се оглеждаше в тихата река с чудни пастелни тонове. Когато започна войната, вече не беше възможно да се рисуват романтични изгледи. Мостовите бяха военна тайна.

След войната дойде „светлата дата“ 9 септември. Тогава вече абсолютно всичко стана „военна тайна“. Шпиони, диверсанти и капиталистически агенти се търсеха зад всяко ъгълче и под всяко камъче. Някакви небръснати личности със свирепи погледи ревяха на безконечните митинги: „Смърт! Смърт! Смърт!“

Чаровният град Велико Търново изгуби чара си. В края на септември арестуваха 16 граждани на Велико Търново – включително и моя баща. В началото на октомври ги избиха незнайно къде. В читалище „Надежда“, символ на бъл-

гарската независимост, заседаваше „народният“ съд и даряваше новоизлюпената република почти всекидневно с нови смъртни присъди.

Аз престанах да рисувам Търново. Картини без партизани, заводи и ТКЗС-та вече бяха продукт на империалистическо декадентство. Социалистическият реализъм изтри лика на България и на Търново от плана на новата живопис.

Аз успях да напусна тази шизофренна сцена на доносници и програмирани фигури на сервилност и идеологически фанатизъм.

Много време измина, откакто за последен път видях В. Търново. Не знам дали този чаровен град отново има своя чар.

Но кой беше казал, че лошата слава умира последна?

Иван Ганчев

Вечер в памет на Константин Карагеоргиев (1942 – 2022)

На 27 януари т. г. БКИ – Прага организира вечер в памет на сценариста и режисьора Константин Карагеоргиев, който напусна този свят през септември миналата година. Той отдавна е заел почетно място сред плеядата успешно реализирали се в Чешката република българи, които имат голям принос за популяризиране на българо-чешките връзки. Възпитаник на Пражката филмова академия (FAMU), от 1963 г. Константин Карагеоргиев работи за Чешката национална телевизия. Автор е на редица документални филми, част от които печелят международни награди.

Константин Карагеоргиев

Вечерта започна по нестандартен начин – с откъс от филма на Карагеоргиев „Чужденецът е нашенец. Българите“. От екрана ни гледаше усмихнатото лице на талантливия български режисьор, който се представя на своите зрители по типичния за него духовит начин: „Роден съм във Варна, на Черно море, но както виждате, пуснах котва тук, край Вълтава.“ Пред многобройната публика в залата, сред която беше и семейството на К. Карагеоргиев, Володя Гоцев, и. д. директор на БКИ – Прага, сподели впечатленията си от Косъо (както го наричаха неговите приятели) като човек и творец, чиято неизчерпаема енергия да прави филми не го напуска до края на живота му.

Един от най-добрите приятели на талантливия режисьор документалист, Франтишек Новотни, разказа с нескрита емоция за съвместната си работа с него и сподели, че е бил силно впечатлен от начина, по който прави своите филми, в които буквално влага душата си. Друг негов приятел, Мартин Кубак, не скри възхищението си от неговия „абсолютен професионализъм“, перфекционизъм и прецизност, от неугасващия му оптимизъм, който „не го напускаше и в най-трудните моменти“, и от усмивката, която „никога не слизаше от лицето му“.

Иван Иванов, също колега и приятел на К. Карагеоргиев, сподели, че макар запознанството му с К. Карагеоргиев да е плод на случайност – по време на една от многобройните му командировки в чужбина, той е убеден, че в това „има пръст и съдбата“: двамата с изненада откриват, че са родени в един и същи град, в един и същи ден. Тази случайна среща дава началото на тяхното дългогодишно приятелство, а К. Карагеоргиев става негов кръстник. Често срещан сюжет в документалните филми на К. Карагеоргиев е темата за българо-чешките връзки. Вечерта многобройната публика имаше възможност да види един от тях – „Пратеници от Чехия“ („Poslové z Čech“). Благодарение на режисьорското майсторство на К. Карагеоргиев и увлекателните разкази на българската бохемистка Христина Стоева, изкуствоведката Вера Динова-Русева, чешката българистка Дана Хронкова, внучките на Карел Шкорпил (Мария Хермова-Шкорпилова) и на Йозеф Шмаха (Живка Лазарова) зрителите си припомниха за приноса на редица чехи, дали своя принос за модернизацията на следосвобожденска България: историка Константин Иречек, археолозите Херменгилд и Карел Шкорпил, художника Иван Мърквичка, основателя на Народния театър

Франтишек Новотни

в София Йозеф Шмаха, създателя на Морската градина във Варна Антон Новак, преподавателя в Земеделското училище в Садово Вацлав Стршибърни, архитекта Антонин Коларж. Вечерта завърши с музикален поздрав от „Трио Карагеоргиев“. Синът на К. Карагеоргиев – Никола, съпругата му Радка и нейната сестра Марцела изпълниха в негова памет серенада от Антонин Дворжак и Аржентинско танго.

Д-р Красимира Мархалева

Трио „Карагеоргиев“

Думи със силата на шамар

Деца имат нужда да общуват истински по важни теми

Кладата за книги тлее вечно

Стига малък скандал и огънят ѝ се разпалва... Както стана наскоро с един фентъзи роман, който изведнъж се сдоби с неочаквана популярност. При това по същото време, когато за първи път България се сдоби с номинация за т. нар. международен „Букър“ – една от най-престижните награди в света на литературата изобщо. Благодарение на „Времеубежище“ – написана от Георги Господинов и преведена на английски от Анджела Родел.

Едно евентуално преброяване в основните информационни канали обаче ще покаже, че „Да пробудиш драконче“ – ябълката на раздора в този типичен скандал, е споменавана поне наравно с „Времеубежище“, ако не и повече. А скандалът е типичен, защото отразява донякъде обърканите принципи, върху които се изграждат подобен род взаимоотношения и практики у нас.

Ако сте пропуснали – цялата ситуация възникна покрай представяне пред ученици на въпросната книга. Родители обаче открили в нея съдържание, за което смятат, че децата им са твърде малки. И както става в съвременния свят, колелото на социалните мрежи наля допълнително масло в огъня.

Пропускаме оценка или анализ

Няма да изясняваме кой кого е поканил, защо и как е избрана книгата – най-малкото, у нас всяко чудо е за три дни. Докато стигне списанието до ръцете ви, ще са се извървели още няколко невъзможни за описване и разбиране разпри. Встрани от емоциите обаче от първостепенно значение е как се общува с децата. В случая става въпрос за извънкласна инициатива, която е призвана да възпита малките в любов към четенето. Всеки, който е работил с деца, е наясно колко деликатен е такъв процес. Колко обран трябва да е онзи, когото малчуганите гледат в очите, откъм емоции, оценки и заключения. Защото детската душа е крехка и наранима – тя е в процес на трупане на впечатления. Затова е хубаво да ѝ предложим най-доброто.

Сам се изправям периодично пред деца

Налага се по стечение на обстоятелствата – в ролята ми на журналист и преводач. На последната ни среща – в едно бургаско училище, носещо името на френския педагог Селестен Френе, ми се стори, че групите някак не отговарят възрастово на съдържанието на книгите, за които щяхме да си говорим. Точно беше отминал

и празникът на детската книга... Така че първо обсъдихме него с „големите“ – може би 9-10-годишни хлапета, които гледат от прозорците на класните си стаи направо морето. Диалогът веднага се получи – няколко деца бяха учили в бургаска детска градина, носеща името на великия разказвач Андерсен, а именно той е, така да се каже, патронът на празника. И после разтворих книгата, която ни беше събрала – „Клубът на странните деца“. Самата история в случая ми помогна, тъй като основна тема в нея е толерантността между хлапетата и уменията да приемат различните. Да, но умът ми бродеше трескаво... едно от децата в книгата на чешката писателка Петра Соукупова например е дебело момиченце. Точно срещу мен седеше дебело момченце. Непрекъснато прекарвах през ума си възможности как да разкажа част от сюжета, като прозвуча максимално меко и подкрепящо за детето.

Срещата в крайна сметка се получи много „жива“

Съзнателно смених в движение откъса, който трябваше да четем заедно с децата. Пръстите ми попаднаха на страница, в която се говореше за странното хоби на един от героите – любов към тарантулите. Моята

публика буквално стана на крака от въодушевление – и логично, разговорът ни после се насочи към животните, всички искаха да кажат кое е любимото им или пък какво искат да си имат у дома...

После дойде ред на по-малките деца – на тях пък трябваше да им представя една рисувана книга на талантливия чешки илюстратор и писател Павел Чех. „Градината“ е история, която прилича някак на „Малкият принц“ на Екзюпери – предизвиква много асоциации и ражда мечти. Но когато публиката е 4,5 или 6-годишна, този процес е максимално затруднен. Така че на помощ дойдоха самите илюстрации. Започнахме да измисляме с децата своя собствена приказка по написаното от Чех. Между другото, когато после споделих за ситуацията с литературния агент на писателя, той се възторгна искрено и заяви, че Павел Чех ще е очарован от решението.

Но в случая става дума за друго

Детското съзнание е като пластилин, можеш да го изваеш по какъв ли не начин. Затова и деликатността е от основно значение при такива срещи. Ако приемем и в скандалния случай с четенето в Хасково – на „Да пробудиш драконче“, че аудиторията е изненадала организаторите на инициативата, пак има начин да се въздейства по-малко и отговорно. Макар че практиката обикновено говори за друго – такива срещи са възможност да се реализира бързо някакъв тираж, като се negliжира вероятността, че книгата може

Срещите с деца изискват пределна отговорност

да попадне в неподходящи ръце... При такива мащабни инициативи – от град в град и от училище в училище, ефектът от продажбите се мултиплицира и това се превръща в канал за разпространение на литература, доста по-силен от продажбите в една верига книжарници например. Ненапразно въпросните заглавия, представяни от инициативата, част от която е и „Да пробудиш драконче“ на Николай Теллалов, не присъстват в големите книжарници за свободна продажба.

И от този икономически нюанс да прескочим пак до морето...

Няколко дни след въпросната среща се озовах пак в училището, този път

с важната мисия да надпиша няколко книги. И се сблъсках с един от родителите, който веднага се втурна да ми обяснява какво вълнение е било у дома след срещата и колко дълго дъщеря им е разказвала за всичко, което се случи в класната стая. Друго дете пък неутешимо плачеше, че за него няма книга – бяхме предвидили доста по-малко бройки, и всичките ми обещания, че бързо ще му поръчам, се оказаха слаба утеха...

И точно този възел е най-важният за разплитане... Такива срещи са хубави, направо жизненоважни, за да могат децата да общуват и да улавят идеи от света наоколо, да се влюбват в книгите и да се превръщат в читатели, в мислещи хора.

Но е важно това да е разговор, обсъждане, дискусия – просто да се чува думата им, а отговорите, които получават, да са благи, пълни с любов и внимание. Иначе рискуваме и те да израснат, обгърнати с недоволство, и събуждайки се някоя сутрин, да се окаже, че езикът за тях е възможност да зашлевиш някого с едно обвинение, да го zlepоставиш или нарочиш със силата на думите. А това ще означава, че сме загубили още една битка, още едно поколение, а надеждата съвсем се е стопила... или е отлетяла, и тя на крилата на някое попаднало не на място драконче.

Думите се запечатват като под индиго в малкия човек

Красимир Проданов

Снимки: ЧНУ „Селестен Френе“

15. фестивал на българското кино

Тази година в чешката столица за петнадесети пореден път се състоя фестивалът на българското кино. Организаторите – Посолството на Република България, Българският културен институт в Прага, Националният филмов център – ни срещнаха с известни български актьори, режисьори и продуценти.

Башар Рахал със свои почитатели

Режисьорът Виктор Божинов и Галина Тонева – продуцент

Фестивалът бе открит от филма „Бягство“. Третият филм на режисьора Виктор Божинов след „Възвисяние“ и „Голата истина за група „Жигули“ е сниман в най-високото, но отдавна обезлюдено село Чамла.

В сценария на Диляна Манева селото е заселено от група симпатични млади хора с либерални разбирания за живота, търсещи живот в хармония с природата и себе си. Бих ги нарекла съвременни хипита, които се опитват да избягат от предразсъдъците, условностите, а може би и от себе си. Същевременно се запознаваме и с друга, съвсем различна група от млади хора, които са принудени да живеят в комуна за наркозависими. Тези два свята ни представят актьорите Александър Кендеров, който прави дебюта си в игралното кино, Диана Димитрова, Христо Петков, Снежана Макавеева, Иван Савов, Беноа Маршал, Димитър Сулев и Венцислав Сариев.

Според думите на самата сценаристка целта ѝ е да противопостави ценностите на двете различни групи, без да ги коментира. Но конфликтът настъпва, когато едната общност се опитва да наложи ценностите си на другата и

прибягва до агресия, както обикновено се случва в живота.

„Иначе двете общности, колкото и да са различни, биха могли да съществуват всяка със своите ценности“.

Да избягам или да остана? Филмът ни поставя въпросите за другостта, уважението към самите нас, към другите, за търпимостта и смиреннието, за личния избор и свободата, за силата на волята, за убежденията и предраз-

съдъците.

И тъй като една от най-нормалните и сравнително чести реакции при среща с трудност е бягството, горещо ви препоръчвам да избягате за малко от наситеното си претоварено ежедневие и да се пренесете в света на Чамла. Там горе, в планината, нишката, която ни свързва с вечността, е почти уловима. Остава само да намерим малкото пусто, тайнствено

Виктор Божинов раздава автографи

Башар Рахал, Александър Сано и Мартин Макариев със свои фенове

Николай Урумов – продуцент на филма „Петя на моята Петя“ с част от зрителите на фестивала

Пълната зала на кино „Луцерна“

кътче вътре в нас, с което искрено се страхуваме да останем насаме. Може би, ако го заселим с любов, уважение и търпение, ще бъдем малко по-добри към себе си и към останалите. Вторият филм от пражкия фестивал беше „В сърцето на машината“ на режисьора Мартин Макариев. Филмът е награден със „Златна роза“ и е тазгодишното българско предложение за Оскар. Какво повече да добавя, освен че има човечност и надежда, независимо от мястото, времето и обстоятелствата. Оптимистично, нали? И всичко това в изпълнение на Христо Шопов, Ивайло Христов, Юлиан Вергов, Александър Сано, Христо Петков, Стоян Дойчев, Владимир Зомбори, Валери Йорданов, Башар Рахал и македонската звезда Игор Ангелов.

С филма „Завръщане 2“ на Ники Илиев имахме възможност да съпреживеем динамични житейски ситуации заедно с Александър Кадиев, Башар Рахал, Орлин Павлов, Бойко Кръстанов, Евелин Костова, Дияна Попова, Райна Караянева, Искра Донова, Йоанна Темелкова и Антон Порязов.

Традиционно след поредния филм на Ники Илиев излязох от залата в добро настроение и с усмивка на уста. Всичко е добре, щом свършва добре!

А тази максима важи в пълна сила и за последния филм от фестивала – „Петя на моята Петя“, вдъхновен от живота на поетесата Петя Дубарова. Режисьор е Александър Косев, а сценарият е на Нели Димитрова и Валентина Ангелова. Според самите сценаристи най-ценният източник на информация за тях е дневникът на младата поетеса, публикуван в стихосбирката „Най-синьото вълшебство“.

Борбата на съвременната Петя срещу несправедливостта и унификацията в училище, търсенето на нейните отговори ни носят усещането, че въпреки четиридесетте години разлика, системата не се е променила особено.

Чудесно е, че и тази година успяхме да гледаме стойностни български филми и да се насладим на фотоизложбата „Звезди на българското кино“, в която бяха включени портрети на едни от най-популярните артисти от близкото минало – Апостол Карамитев, Георги Калоянчев, Стефан Данаилов, Гинка Станчева.

Дияна Анастасова

Снимки: архив на БКИ

Изложбата „Рефлекси“ на Диана Папазова

Диана Папазова, Володя Гоцев и Евгения Йотова на откриването

На 5 април в Българския културен институт в Прага беше експонирана изложбата „Рефлекси“ на пловдивската художничка Диана Папазова.

Директорът на БКИ Володя Гоцев представи художничката и сподели, че един ден преди откриването в БКИ се е провела творческа работилница за рисуване върху естествена коприна под вещото ръководство на Диана Папазова. Бяха показани красиви шалове, сътворени от участниците в уъркшопа.

Диана Папазова благодари за предоставената възможност да изложи картините си в Прага и подчерта, че голяма част от работите ѝ са създадени специално за галерията на БКИ.

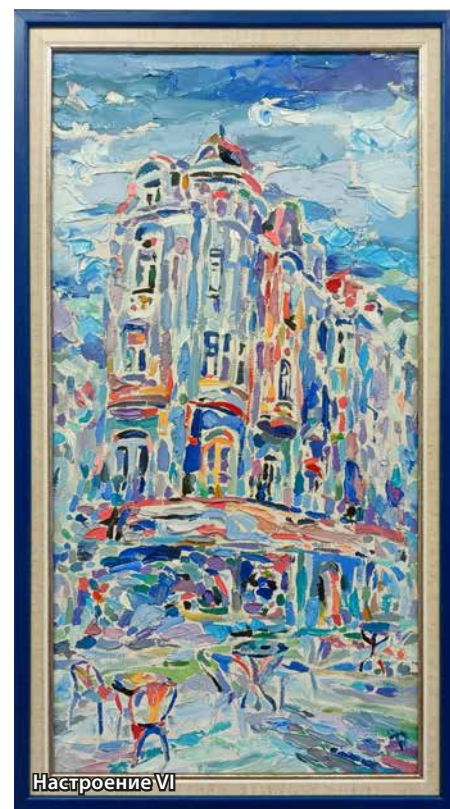
„Рефлексът е отражение на мислите, на преживяванията на художника и тези преживявания са инспирирани от конкретната натура. Рефлексът при мен е свързан с чисто живописни търсения, т.е. опитала съм се да създам живопис, която да е далеч от конкретността. Това е една преобразена образност, защото рефлексът (отражението) кара цветовете да се променят. В работите си съм търсила играта между светлина и цвят, и емоцията. Прага е един изящен и вдъхновяващ град. Нямам търпение впечатленията ми оттук да рефлектират в работите, които ще създам“, каза Диана Папазова.

За списание „Българи“ художничката сподели, че вече 21 години преподава история на изобразителното изкуство в Националната художествена гимназия „Цанко Лавренов“ в Пловдив. „Рисувам предимно с маслени бои, но обичам да експериментирам както със структурни пасти, така и с формата – използвам например тондо (кръг), рисувам и върху коприна. Моята естетика е по-импресионистична, аз не рисувам от натура, а предавам спомена и емоцията. Обичам да отразявам начина, по който светлината променя цветовете. Тази мигновена промяна прави формите да изчезнат като стабилност и плътност. Това е свързано с моята чувствителност – няма нищо конкретно.“

Рефлексите на художничката отразяват спомени за къщи от пловдивския квартал „Капана“, лигурийското крайбрежие с пейзажи от Портоверне (откъдето произхожда Симона Веспучи – модел на Ботичели за картината „Раждането на Венера“), фасади

от тосканския град Лука, персияния колорит на Мароко... Все слънчеви градове и места, пълни със светлина и багри, преливащи фасади, танцуващи разцъфнали дървета, отразяващи се в морето лодки... Наименованията на картините са също поетични – „Настроение“, „Рефлекси“, „Светлина“, „Очакване“, „Влюбване“, „Спомени“. Платната ни потапят в една променена през светуосещането на Диана Папазова реалност, която носи много светлина и виталност. От емоционалните внушения на картините (независимо дали са мажорни, или минорни) струи лъчезарност, цветни настроения и игра на светлосенки. И зрителят сякаш иска да се връща отново и отново в този живописен свят, изпълнен с искряща светлина.

Мария Захариева

Настроение VI

Диана Папазова е родена през 1976 г. в град Пловдив. Тя е учител по история на изкуството в Националната художествена гимназия „Цанко Лавренов“ в град Пловдив. Завършила е специалност „Педагогика на изобразителните изкуства – живопис“ в Академията за музикално, танцово и изобразително изкуство в Пловдив и „Сравнително изкуствознание“ в НБУ в София. Работи в областта на живописа, колажа, авторската бижутерия. В артистичния квартал Капана се намира ателието ѝ – Studio d'arte Portovenere. Участва в колективни и самостоятелни изложби в страната и в чужбина.

Георги Бърдаров представи книга за надеждата в Прага

Писателят Георги Бърдаров и Итка Троянова в БКИ

Автор е вече на два романа и няколко сборника с разкази

Георги Бърдаров стремглаво се превърна в един от най-обичаните родни писатели – при това само за няколко години. Общественото внимание той привлече с дебюта си – „Аз още броя дните“. Книгата излезе през 2016 г., след като спечели предаване в *реалити* формат на националната ни телевизия – „Ръкописът“.

Но и зад този успех – както в толкова много други случаи, стои къртовски труд. Георги, който казва за себе си, че от малък мечтае да е писател, изпраща свои писания на издателства цели две десетилетия, при това без да получи какъвто и да е отговор. Пробивът му може да се разгледа от две страни – като функция на волята му да продължи и да не се предава, но също и като резултат от неговия самобитен талант.

Ето такъв писател дойде при нас в Прага

Гостува ни в първите омайни майски дни и затова срещата с него наистина носеше всички знаци на истински празник за онези, които обичат книгите... Пък и Георги Бърдаров веднага изненада пълната зала на културния ни институт – с признанието си, че всъщност главен герой на последния му засега роман стъпва по пражките улици, защото самият той обожава Прага!

Absolvo te, както се казва книгата, се превърна в потвърждение за таланта на Бърдаров – излязла през 2020 г., тя донесе на автора си година по-късно и престижната *Награда за литература на Европейския съюз*.

Интересното в случая е това, че самият Бърдаров работи професионално в рамките на университетската си кариера върху проблематиката на етнорелигиозните конфликти. Точно тези познания го отвеждат и към теми, които десетилетие след десетилетие са „горещи“ за Европа и Близкия Изток – Холокоста по време на Втората световна война и Израелско-палестинския конфликт, който раздира Израел и ивицата Газа вече близо 80 години.

Absolvo te е книга, която говори вместо с гласа на политиките, както сме свикнали, с този на жертвите. Макар че самият Георги Бърдаров отбелязва, че всеки агресор е жертва, както и обратното – всяка жертва се превръща лесно в агресор.

Писателят сподели с публиката на своята пражка преми-

ера, че подхожда към всяка книга, която пише, изключително сериозно – и прави задълбочени проучвания. Като част от подготовката за *Absolvo te* той прекарва един ден в концентрационния лагер Аушвиц. Говори и с хора от враждуващите страни в Близкия Изток. Така постепенно създава чертите на главните си герои – пражки еврейин, арабин и нацист.

Съдбите на тримата се преплитат по страниците на романа

Така писателят извежда на преден план най-важната според него тема – тази за прошката. Има и още една тлееща тема по страниците – и тя е за манипулацията, която в крайна сметка води до всички братоубийствени войни според Георги Бърдаров.

„*Животът е единственото неповторимо чудо* – така формулира той в Прага темата на книгата си и продължи. – *Ако си спасил един живот, ти си спасил целия свят!*“ *Absolvo te* е илюстрация на тази негова мисъл, като книгата сплита интригуващо няколко сюжетни линии, а във всяка от тях проследяваме някой от героите.

Ето още от мислите на писателя

Чухме ги в Прага, а на практика те обясняват и много от несполуките ни в наше време и като човешка цивилизация изобщо:

„*Повтаряме отново и отново грешките си, човешката памет е безкрайно къса. Толкова е трудно да спасиш един живот...*“

„*Доброто и злото ще се борят докрай в човешката природа. А най-голямата смелост, която можем да покажем, е да не се превърнем в убийци.*“

„*Когато аз самият стъпих в Сараево, осъзнах една истина... Че дори аз, уверен пацифист, не мога да гарантирам за себе си как бих постъпил по време на война.*“

Срещата с нашия писател се водеше и на български, и на чешки

Така посланието на Георги Бърдаров достигна и до чешкоговорящите в залата. Когато го заговорихме „на четири очи“, той сподели, че се е сблъскал с твърде много критика, когато *Absolvo te* излиза – по отношение на това, че бърка в рана, която вече е прекалено много обсъждана и за която е писано нееднократно. Успехът на книгата обаче, както и получената награда, доказват, че замисълът му е докрай успешен.

А към това добавяме и все по-голямата вероятност *Absolvo te* да се сдобие с чешко издание – като се има предвид колко труден е пътят на нашите книги към чешките книжарници, това ще е безспорен успех както за автора, така и за евентуалния преводач (Давид Бернщайн), и не на последно място за Българския културен институт в мисията му да прокарва нови и нови пътеки за родните таланти към Прага и Чехия.

Репортаж от премиерата:
Красимир Проданов

Накратко

Посланик Данчо Мичев с президента на Чехия Петър Павел

Извънредният и пълномощен посланик на Република България в Чешката република г-н Данчо Мичев връчи акредитивните си писма на президента на Чешката република Петър Павел на официална церемония в президентския дворец в Прага, която се състоя на 4 април 2023 г.

В последвалата след церемонията среща с президента на Чешката република Петър Павел двете страни дадоха положителна оценка за състоянието на двустранните отношения. Набелязани бяха възможности за разширяване на двустранните контакти, като беше отбелязана важната роля на туризма в двете страни. Президентът на Чешката република г-н Петър Павел пожела успех на българския посланик в неговата отговорна мисия за развитие и задълбочаване на приятелските и партньорски отношения между България и Чешката република. (Източник: Министерство на външните работи).

Романът „Времеубежище“ на Георги Господинов е в дългия списък на номинациите за най-престижната международна награда „Букър“, давана за конкретна творба, съобщи издателската къща „Жанет 45“, която издава творбите на известния български писател. Книгата е в превод на американката Анджеа Родел. За първи път творба на български автор влиза в престиж-

ната селекция. Наградата „Букър“ се връчва от 1969 г. Журито на тазгодишното издание на отличието е с председател Лейла Слимани, която е носителка на „Гонкур“. Тази година дългият списък се състои от 13 книги, избрани сред 134 кандидати. Според организаторите „наградената творба трябва да е произведение, което говори не само на нашето време, но и такава, която ще издържи изпитанието на времето и ще стане част от пантеона на голямата литература“. „Времеубежище“ ще се бори и за международната литературна награда на Европейската банка за възстановяване и развитие.

Режисьорът Даниел Роър и екипът на „Навални“ спечелиха „Оскар“ за най-добър пълнометражен документален филм на 95-ите награди в

Христо Грозев

Холивуд. На церемонията по връчването на сцената излезе и българският журналист Христо Грозев от разследващата група „Белингкат“, който участва във филма. „Идеята за филма е българска, голяма част от финансирането също беше моя, така че много се гордея, че това може да се нарече български проект“, каза пред Би Ти Ви Христо Грозев. Грозев смята, че след спечелването на наградата още 20 милиона души ще гледат филма. „Навални“ спечели и британската на-

града БАФТА за най-добър документален филм. (Източник: „Дневник“).

Режисьорът Ян Сверак получи през март тази година специалната награда на 27-ия „София филм фест“. Той представи на българските зрители най-новия си филм „Витлеемска звезда“, който също като „Коля“ е по сценарий на баща му – известния чешки артист Зденек Сверак. За филма си „Коля“ Ян Сверак спечели „Оскар“ през 1997 г. През март в Чешкия център в София бяха представени филмите му „Начално училище“, „Акумулатор 1“, „Пътуването“, „Тъмносин свят“, „Амбалаж“, „Коля“, а „Витлеемска звезда“ беше прожектиран в Дома на киното.

Романът „Преди да замлъкна“ на живеещия в Манаус българин Илко Минев се нареди на второ място в класация на най-продаваните книги в Бразилия за периода 20 – 26 март 2023 г., съобщи сайтът „Площад Славейков“. Авторът, който има еврейски произход, отразява безпрецедентното спасяване на 50 000 български евреи по време на Втората световна война, подробно разглежда потока от мигранти евреи към рядко населения северен регион на Бразилия – Манаус, като се защитава идеята за свят без войни. Илко Минев е политически емигрант. Той напуска България през 1970 г. Първоначално се установява в Белгия, а от 1972 г. живее в Бразилия, където има роднини. „Преди да замлъкна“ (изд. „Синева“, 2014) е посветена на неговите предци, избягали през 1943 г. в Бразилия.

Илко Минев

Конкурс „Българи“

Конкурс, посветен на 20-годишнината на списание „Българи“ и 20-годишнината от създаването на Българско неделно училище „Възраждане“ в Прага

В края на 2022 г. беше проведен литературен конкурс по случай две значими годишнини на сдружение „Възраждане“ от град Прага, което от 2001 г. развива богата културна и образователна дейност в Чехия.

В конкурса взеха участие ученици от българските училища от 10 държави: Украйна, Молдова, САЩ, Франция, Италия, Австрия, Гърция, Румъния, Турция, Чехия. Най-много съчинения, есета и разкази получихме от учениците от Украйна и Молдова.

В настоящия брой на списание „Българи“ публикуваме класираните на първо и второ място творби. Благодарим на всички участници за хубавите стихове и съчинения, както и на техните учители и директори, които допринасят за запазване и съхраняване на националното самосъзнание на децата и подрастващите с български произход.

Изказваме нашите благодарности и на Изпълнителната агенция за българите в чужбина за логистичната подкрепа.

Мария Захариева

Първа възрастова група

Първо място: Ярослава Русланова Росицкая, 4. клас, БКЦ „Ген. Инзов“, Измаил, Украйна.

Второ място: Яна Димитрова, 2. клас, Болградска гимназия „Г. С. Раковски“, Болград, Украйна.

Трето място: Дария Михова, 3. клас, Теоретичен лицей „Христо Ботев“, с. Валя Пержей, Молдова.

Максим Сергийович Чукурна, 9 г., Неделно училище „Българска светлица“, Измаил, Украйна.

Втора възрастова група

Специална награда: Лора Борилова Бочева, 7. клас, БУ „Проф. Иван Шишманов“, Виена, Австрия.

Първо място: Мартин Тодоров, 8. клас, БНУ „Св. св. Кирил и Методий“, Истанбул, Турция.

Второ място: Стефан Ступак, 7. клас, Българско училище „Иван Вазов“, Париж, Франция.

Трето място: Максим Димов, 6. клас, БНУ „Хореографско студио „АЛВИ ФЕСТ“, с. Каменка, Измаилски район, Украйна.

Евгения Нанкова, 12 г., БНУ „Хореографско студио „АЛВИ ФЕСТ“, с. Каменка, Измаилски район, Украйна.

Поощрителна награда: Наталия Иванов, 5. клас, Българ-

ско училище „Иван Вазов“, Париж, Франция.

Виктория Богдева, 6. клас, Болградска гимназия „Г. С. Раковски“, Болград, Украйна.

Трета възрастова група

Първо място: Мария Павлова, 9. клас, БНУ „Българче“ към Татарбунарско районно българско културно-просветно дружество „РОДОЛЮБИЕ“, с. Надеждовка, Болградски район, Одеска област, Украйна.

Павел Доломанжи, 9. клас, Теоретичен лицей, град Твърдица, Молдова.

Второ място: Даниил Герги, 11. клас, Теоретичен лицей „Иван Вазов“, град Тараклия, Молдова.

Симона Ненков, 7. клас, Българско училище „Иван Вазов“, Париж, Франция.

Трето място: Олеся Чумак, 9. клас, с. Кирника, Измаилски район, Украйна.

София Дмитренко, 9. клас, БНУ „Нашите хора“, град Александрия, Украйна.

Поощрителна награда: Елизавета Горина, 7. клас, БНУ „Българче“ към Татарбунарско районно българско културно-просветно дружество „РОДОЛЮБИЕ“, Белгород-Днестровски район, Одеска област, Украйна.

Мария Корецкая, 9. клас, Теоретичен лицей, град Твърдица, Молдова.

Жури: Мария Захариева, Красимир Проданов, д-р Десислава Вилимовска, д-р Красимира Мархалева, Капка Търновоалийска.

Поисках да стана малка българка

Казвам се Яся, на 9 години съм. Ето вече 4 години изучавам български език. Лично аз нямам български корени, но приемната ми майка има много интересна история на нейното голямо българско семейство. Когато тя ми разказа тази история, аз също поисках да стана малка българка. Историята на рода в нашия Бесарабски край, в село Василиевка (Вайсал) е почнала с необичайни събития, за които научих от майка ми. През 19. век, спасявайки най-ценното – децата, от турския гняв, семейство Зеленкови било изправено пред тежък избор. Семейството било от знатен род, това силно е заплашвало сигурността и е създавало заплаха на живота. За да спасят синовете си, които турците можели да убият, семейството решило тайно да изкара децата от България. За помощ се обърнали към жителите на село Вайсал (днес турско), за да прекарат синовете им на сигурно място.

За тази помощ жителите на Вайсал били избити от търсещите децата турци. Така през 1830 г. в каруците с храна били скрити две момченца – на 13-15 години. Те пропътували дълъг път и се озовали на противоположния дунавски бряг с другите българци, които там основават село в долината на рекичката Ташбунар (кладенец) и го наричат Вайсал в памет на родните места. В новия живот намират нов дом и нова фамилия, толкова силно родителите се страхували за живота на децата си. Майка им е заповядала да вземат фамилното име Дадеверин, което значи „верен на рода“, те винаги са помнили кои са и каква кръв тече в жилите им. Братята били дружни и трудолюбиви, много бързо се замогнали и станали богати и влиятелни в селото. Домовете си съградили в центъра на селото толкова здраво, че и досега стои и може

да се посети „огнището“ на рода им. Вайсалци са славни и прочути със силата си, упорството и ината, а българския език, на който говорят, вайсалци и до днес пазят без промени и чужди влияния. Помежду си жителите на селото се назовават не василиевци, а именно по селото Вайсал – вайсалци. Майка ми е потомка на няколко народа, особено е щастлива и с достойнство носи в себе си българския корен, който ѝ помага да преодолява преめждия и търпеливо, с труд и българска вяра да върви напред. Василиевка, Вайсал (Одеска област, Болградски район) – село основано през 1830 г. от преселници от село Вайсал (тогава българско, днес турско), а също така от балканските села Къзъл Агач (днес Елхово, Ямболско), Мурандли и Голям Дервент, Ямболско.

Ярослава Русланова Росицкая, 4. клас, БКЦ „Ген. Инзов“, Измаил, Украйна

Българи

Ето че идва краят на есента... Мирише на зима, идват зимните весели празници, но все си мисля, защо някой е решил да ни остави без тях... Тази клета война! Тези тревоги постоянно ни карат да влизаме в бомбоубежище – събираме се там няколко класа и четем, играем, разказваме, търпеливо изчакваме да се разминем... Говорим си на български, украински... Всеки на своя роден език – и се разбираме.

А възрастните, враговете ни, не разбират нашата дума „свобода“, макар че звучи еднакво, за нея се бият и воюват нашите войници, сред които и татко ми. Зная за Левски и за Ботев, и за Раковски, стихове учим за подвизите им и песни пеем. Днес дойде ред да прославяме героите и от по-ново време. Ето защо днес баща ми Алексей, българин, е моят герой, пример за подражание и преклонение за делото, което върши – защитава с кръвта си правото да живеем мирно и свободно.

Българите от Бесарабия винаги са прославяли нашия край, сред тях са и тези, които са учили в родната ни

Болградска гимназия. Учени, военни, просветни дейци! Много са! Те са участвали в освобождението на България и са били учители и лекари, и какви ли не! Мисля, че и днес има много достойни българи, които ще направят всичко, за да сме свободни отново в Украйна, която станала преди много години наш втори дом. И моят любим татко е сред тях, в редовете на тези достойни хора, които защитават границите на нашата държава.

Засега искам да се окажа в истинска зимна приказка, защото там доброто винаги е над злото и се случват чудеса. Нека да завали сняг, белите снежинки да са моето послание до всеки българин по света с поздрав и пожелание за здраве, мир и добруване.

Яна Димитрова, 2. клас, Болградска гимназия „Г. С. Раковски“, Болград, Украйна

Болградската гимназия „Г. С. Раковски“ – Болград, Украйна

Велики Преслав

Пред бялата ти порта съм застанала
и книга стискам в своите ръце.
Кръвта нахлува в главата ми – замайва ме
и гордо бие моето сърце.

Не е запазено от тебе много,
но тъй величествен застанал си пред мен,
предпазил със земната си гръд история –
наричана до днес „Златен век“.

Докосвам се до стените ти – затоплени
от слънцето на августовски ден
и миналото завладява мислите ми –
уж аз съм в теб, но всъщност ти си в мен!

Отварям книгата, присядам бавно,
разлиствам я, започвам да чета –
за царството над три морета бдяло,
за вярата, бита, писмеността...

Разбирам колко много е преминало
през портата на днешния Преслав,
и всяка тухла от стените ти
история разказва ми без глас.

Оттръсквам се, денят върви към края си
смрачава се, аз трябва да вървя,
но вместо да затичам, аз покланям се
пред всичко ценно в твойта тишина.

Велик Преслав, велика се почувствах,
докоснала святата ти гръд,
и с твоето величие обгърната
без страх поемам по земния си път.

**Лора Борилова Бочева, 13 г.,
БУ „Проф. Иван Шишманов“, Виена, Австрия**

Вход към Кръглата църква на Велики Преслав

Снимка: Уикипедия

Лора Бочева

Снимка: личен архив на Лора Бочева

За Левски от Франция

Стефан Ступак

Президентът току-що обяви, че мерките отново се затягат. Дори вече няма да ходим на училище. Честно казано, със съучениците ми отначало се зарадвахме. Но скоро ни стана скучно. Вчера решихме да се срещнем в приложението WhatsApp.
– Вие какво правите по цял ден? – попита Ерик.
– Ами, аз си играя игри на телефона, но започва да ми омръзва – отговори Никола.
– Баба ми каза да не се сдухваме толкова. Много хора са преживели по-трудни моменти в миналото – отбеляза Марго.

– Като Левски! – побързах да кажа аз.
– Кой?
– Лев... като паричката, която носиш в портмонето ти, защото ти напомня за България?
– Не – засмях се аз. – Но всъщност има връзка. „Лев“ означава „лъв“, оттам е името на паричката. А българският герой Васил Левски е получил това име, когато е успял да прескочи огромна яма с лъвския си скок.
– Аз не бих могъл – каза Никола. – Дори нямам възможност да спортувам!
– Можем да правим упражнения въщи, Никола! – каза Марго. – Продължавай, Стефан. Кажни още.

Снимка: личен архив на Стефан Ступак

– Левски е умее да се дегизира толкова добре, че никой не можел да го познае. От бедняк на богаташ, от българин на османин. А това било много важно, защото били много трудни времена в България. Той се борел за свободата на родината си и враговете му го преследвали, за да го убият.
– Помните ли, когато аз се дегизирах като каубой за празника Марди гра миналата година? – сети се Ерик.
Приятелите казаха, че си спомнят и е било забавно за всички.
– Чакайте да ви кажа още нещо.
– Разбира се, Стефан, слушаме те.
– Мечтата на Левски била всички

да са заедно, единни. Той ходел от дом в дом и говорел за свободата, убеждавал хората да се борят и да не се предават. А когато враговете го хванали и се готвели да го убият, той казал: „Сам съм, други няма“, за да не навлече неприятности на никого. Приятелите ми мълчаха и гледаха замислено.
– Искате ли утре да си направим онлайн парти с костюми? И пак да си поговорим – накрая каза Никола. Всички харесаха идеята и изръкопляскаха. След малко усмихнати си пожелахме приятна вечер и тъкмо щях да затворя, когато Марго ми каза:

– Стефан, чакай малко, ще ми разкажеш ли още малко за Левски? – тя смешно постави ударението на втората сричка на името на Апостола.
– Разбира се – леко се засмях аз. – Той имал пепеляворуса коса и почти сиви очи.
– Като теб?
– Ами, всъщност, да.

**Стефан Ступак, 7. клас,
Българско училище „Иван Вазов“,
Париж, Франция.
Ръководител: Дора Димитрова –
преподавател по български език и
литература**

С България в сърцето

Снимка: личен архив на Мартин Тодоров

Мартин Тодоров

Понякога, по независещи от нас обстоятелства, сме принудени да живеем далеч от своята родина. И аз, поради четиригодишната командировка на моите родители, съм в най-големия град на Турция – Истанбул, който все още пази безброй следи от историческото ни минало. Но България е в сърцето ми.
Ученик съм в 8. клас, в БНУ „Св. св. Кирил и Методий“ тук. Училището ни се намира в Българската екзархия, която представлява една малка България в центъра на Истанбул. В неделя звукът на камбаната от малката църква, която се намира в двора на Екзархията, се смесва с веселата глъчка на децата, дошли да изучават азбуката, езика, литературата, културата, историята и географията на своята страна, чиято обич са скътали в себе си.
Далеч от моята страна, полагам много труд и усилия, за да запазя своя език,

култура и българско съзнание. Наскоро в часовете по литература изучихме произведението „За буквите“ на Черноризец Храбър, което много силно ме впечатли.
Учителката ни каза, че макар и да има няколко предположения за личността на Черноризец Храбър, не е доказано с точност кой е той. Но аз знам кой е. За мен той е един от многото безименни, но достойни синове на България. Защо така мисля?
Защото Черноризец Храбър ме възхити със знанията, с логичните си отговори и аргументи, които използва, за да защити нашата азбука и нейния създател св. Константин Кирил от злите гръцки нападки. От съдържанието на творбата му разбрах, че той е изключително образован за времето си човек, който много добре е познавал не само своята история, език и ораторско изкуство, а и тези на другите народи. Но разбрах и нещо друго – авторът на полемичната беседа „За буквите“ е обичал много своя народ и това му дало подобаваща на името му храброст, за да се опълчи срещу неверните обвинения на гърците за свещената ни азбука.
Още в увода на произведението си Черноризец Храбър подчертава, че славянската азбука е създадена по Божия промисъл и това свое твърдение после ще защити блестящо. А в същинската полемична част той изрежда трите обвинения на противниците на славянската писменост и отговаря с безспорни познания в областта на гръцката, славянската и

КНИЖИТЪСА ПИНАТНО БЪРЪ ГЪРЪТЪКЪ
ДЪПНДЪКЪ БЪ ПАНЖИВЪТЪ ДАН
ЗЪАВЪ НАЦЪКЪСЪВЪ НАЦТАДИНЪ НАЦ
ШИШЪТА ПИНАДЪ НАЦАДЪВЪ НАН
НИВЪТЪ НАЦЪЗЫКЪ НИНАПЪБНА
СНАДЪ НТАКЪСЪШЖАДНОГА БЪТА
ПЪРЪДЪЖЪТАКОЮБЪСЪВЪ СТЪРЪЖИВЪСЪ
НИШЪТАВА БЪЖЪТА ТАРЪДАКЪСЪМЪЗЪУВА
ПЪВЪСАКЪСЪВЪЗЪУВА ПЪНВОДЪНЪСЪСЪ
НИНЪ ПЪВНА БЪВЪБЪРЪДЪТАТА ПЪСЪД
НАБЪСЪГЪСЪСЪТАНЪНЪНА ПЪЛОСОФА
НАРЪНА БЪАГОКЪНЪНАЛЪ ДЪЖЪПЪРЪВЪ
ДЪНАНЪСЪТЪННА ПЪСЪТЪВЪРЪНАДЪА
ПЪСЪДНА НЪСЪДЪ ВЪВЪБЪСЪПЪТЪНЪ
ГЪРЪТЪКЪСЪХЪПЪСЪДЕНЪ ВЪВЪЖЪСЪВЪ
ВЪНЪСЪТЪ ПЪРЪТЪНЪ ШЪПЪРЪВЪАГЪЖЪНАТЪ
НЪПЪРЪВЪТЪСЪКЪСЪ ВЪНЪУКЪСОДЪА
АЪСЪАЪСЪ ВЪАЪНАТАТЪШЪВЪСЪ ПЪА
КЪЖЪСЪНЪПЪДЪВЪАШЪСЪА ЖЪДЪВЪСЪКЪ
ДЪПЪНАДЪМЕДЪСЪТЪВЪРЪНЪШЪСЪ ЧЪКАНЪ
СЪГЪРЪТЪКЪСЪАДЪСЪ ЖЪДЪВЪСЪПЪСЪВЪ
ПЪНАНЪНАТЪ ААЕФЪСЪ ЖЪНАСЪА
ЕЪТЪ ПЪТЪНЪНЪСЪВЪРЪШЪАЩЕ ВЪ

Черноризец Храбър – „За буквите“

Снимка: Уикипедия

световна история, култура и азбука, подкрепяйки ги с неоспорими факти. Доказателствата му са в духа на средновековната реторика, изпълнена с много религиозни мисли, но заради тяхната логика и оригиналност човек не може да не им се възхити и днес. Затова тази творба е специална за мен и ще остане в съзнанието ми завинаги – съдържа много доказателства и причини защо трябва да се гордеем, че съм българин. Произведението ми даде и представа колко труд са положили, какви трудности са преодолели създателите и защитниците на нашата азбука, за да достигне тя до нас в сегашния си вид. Но ме и натъжи.
Днес на много места в България повечето надписи, табели и реклами на магазините са изписани не със славянски букви, а с латински. Не че съм против азбуката на другите народи.

Напротив. Поддържам мисълта на Черноризец Храбър, че всеки народ има право на своя писменост и всяка азбука е свята. Но се питам, нужно ли е да се пише с чужди букви при наличие на такава оригинална азбука, присъща само на нас, славяните? Защо не оценяваме труда на създате-

лите и радетелите ѝ? Ах, как искам и аз някой ден да напиша като този велик човек произведения за нашата култура и минало, за онези, които не ценят своето А, Б, и да оборя чуждопоклонничеството им... В съседство с нашата класна стая е стаята на „азбукарчетата“. Чувам ги

как сричат от своите букварчета: ма-ма, та-тко, мир, ро-ди-на и ми става топло на сърцето... А там е моята България.

**Мартин Тодоров, 8. клас,
БНУ „Св. св. Кирил и Методий“,
Истанбул, Турция**

Българи

Мария Павлова

Аз съм българка от Украйна и се гордея с това. Майка ми, Светлана Вакаренкова, е родена в село Задунаевка. Нашето семейство е голямо и има дълбоки корени. Всички сме българи, всички сме изтъкани от българската нишка! От поколение на поколение в семейството ни се предава една вълнуваща история за събитията през 1866-67 г. Само тогава в къщата на пращадото на майка ми, у Томан Вакаренков, е живял видният българин Христо Ботев. Колко интересни истории за него разказвала баба Прасковия на майка ми... Той оставил дълбоки следи в паметта на моите роднини, подробности за които се предават вече 155 години. И аз не съм безразлична към тях... Искам да споделя и с вас тези спомени, които ми предаде майка ми.

Селският учител Христо Ботев бил красив, млад, висок, вече навършил 18 години. Заел се с огромяването и на децата, и на възрастните задунаевци. Настанил се в бащината къща на пращадото ми. Христо събрал около себе си младежите от селото, обучавал ги на военни тънкости в близката гора. Сватбите през есента на 1866 г. били богати и красиви. Всяка от тях завършвала с борба, Христо

и там се борил, ставал победител и запалвал сърцата на задунаевските моми! В късна есен той ги придружавал на седенките и вечеринките, които се организирали край селския кладенец. Там те заедно пеели песни, танцували и се веселили. На това място се устройвали и своеобразни турнири по борба, като на едно от състезанията Христо Ботев успял да стане втори. И сега го има това кладенче в селото – Ботевото кладенче, то е реконструирано и благоустроено, това е паметно историческо място в съвременната Задунаевка. Само там и започнала любовта на Христо и една млада българка от село Задунаевка – Елена Колева Дучева. Той много я харесвал, най-вероятно това е неговата първа любов. Младият учител дори се сбил с местния ерген Сава Терзи, отхвърления от Елена момък, който в пристъп на ревност и обида пише донос срещу Ботев. Много се развълнувал нашият дядо Томан, защото в селото дошла полиция, дирила навсякъде Ботев. Както ни разказва баба, роднините ни го скрили на тавана, носели му там да яде. След няколко дни той напуснал Задунаевка завинаги: дядо Томан го скрил в

Къщата на Томан Вакаренков

Домът, в който е живял Христо Ботев

Паметник на Христо Ботев в село Задунавка

Снимки: личен архив на Мария Павлова

каруцата, покрил го със слама, и нощта го закарал в град Измаил. След това Христо Ботев се върнал в родния си град Калофер.

Оттогава са минали много години, но паметта за престоя

на Ботев в майчиното семейство се пази свято. Тази легенда, която съм чула от майка ми, живее в моето сърце и днес, гордея се с това, че моето семейство помагало на даскала Ботев. Върху бащината къща на дядовците ми, в която през 1866-67 г. живял Христо Ботев, е поставена паметна плоча, и улицата, на която тя е разположена, е кръстена на него. Мария Вакаренкова, една от наследниците на къщата на семейство Вакаренкови, направи дар и подари тази къща на България, за да бъде там музей на Ботев. В селското училище има бюст на някогашния даскал и е устроена стая музей, в която учениците се обучават на българско четмо и писмо. През 1991 г. в центъра на селото е поставен негов паметник, където задунавци всяка година честват втори юни. В края на 2008 г. е открит и музеят „Христо Ботев“, който е филиал на Одеския литературен музей.

Защото сме българи, затова помним този велик борец и революционер Христо Ботев, който посветил себе си на любимата майка България!

**Мария Павлова, 9. клас,
БНУ „Българче“, филиал в село Надеждовка
към Татарбунарско районно българско културно-просветно дружество
„Родолюбие“, гр. Татарбунари,
Болградски район, Одеска област,
Украйна**

Аз, Левски и изпитът живот

Във вековната история на България има много светли личности, които са пример и вдъхновение. Личности, на които ние – младите – дължим свободата и независимостта си. Един от най-светлите образи за мен е Васил Левски. Човекът, който умира, за да остане да живее завинаги.

Ние живеем в 21. век. Това е векът на прогреса и на новите технологии. В този забързан свят за Левски днес се сещаме, когато трябва да отбележим годишнина от неговата смърт или друга светла дата от историята на България. Споменаваме, че е един от най-великите дейци на Освобождението. А всъщност никога не трябва да забравяме, че Левски е човекът, дал най-много от себе си, без да търси някаква изгода или награда. Единственото нещо, което той е желал, е СВОБОДАТА. Свободата на своя народ и своята родина. Искал е народът да е свободен.

Обичал е своята родина и дава живота си за нея. Борил се е за „чиста и свята република“. Лишавал се от всичко в името на тези идеи. Затова можем да кажем, че Левски е

издържал изпита не само на своето време, но и този на бъдещето, изпита на човек.

А какво правим ние? За какво мечтаем? Как живеем, в какво вярваме? Обичаме ли силно родината си?

Отговор на тези въпроси трябва да търсим в нашите постъпки, в действията си, в отношението ни към приятели и нашите родители, в нашето ежедневие.

Моят личен изпит и този на съвременните хора е да оцелеем и да съхраним най-ценното, което сме имали досега, в това време на болест, смърт, бедствия. Това е нашият житейски изпит. Ако го вземем с отличен, значи ще ни има. За да постигна своите мечти, мисля, че трябва да съм трудолюбива. Да съм толерантна към приятелите си и да ги уважавам. Да бъда истинска, да дарявам любов и доброта, да създавам нещо ново, да бъда отговорна.

Да съм добра дъщеря, да стана добра майка, да бъда добър човек. Това е моят изпит в живота.

И смятам да го взема с отличен. Така ще съм малко по-близо до лъвския

Симона Ненков

Снимка: личен архив на Симона Ненков

скок на българския Апостол на свободата.

**Симона Ненков, 7. клас,
Българско училище „Иван Вазов“,
Париж, Франция.
Ръководител:
Маргарита Матеева –
преподавател по български език
и литература**

Търсейки българското

Даниил Герги

Снимка: личен архив на Даниил Герги

Що е това българското? Как изглежда то и къде може да се намери? Тези въпроси възникват в главата на всеки българин по кръв и душа още от ранна възраст.

Ние винаги чуваме за българите, гордеем се с тях, приказваме на техния език, но българското малко го виждаме и го усещаме. Не всеки от нас може да отговори защо сме българи по националност. Защо ние носим това велико звание?

Така започна историята на шестгодишното момче, което започна да търси българското. То не знаеше що е това, затова го търсеше навсякъде: къщи, сред роднините и приятелите, навън, но отговор нямаше.

Една лятна вечер детето гостуваше при своята прабаба, която по произход е бесарабска българка. Осемдесет и шест годишна жена, забрадена с черна касинка^[1] с красиви китки, облечена в светла рокля, обхваната с бялата пола^[2] и обути в кафяви терлици^[3], седеше на пръсника^[4] на своята кухничка^[5] и плетеше. Този процес беше придружен с приказки и песни от младостта ѝ, които момче-

то слушаше с голямо внимание. После, когато бабата свърши работата си, те влязоха в малката сграда. Очите на чедото се разбягаха по стаята. То сякаш попадна в друг свят, непознат за него: стените бяха белосани с вар и покрити със самотъкани килими. По тях висяха стари снимки и куни^[6] в рамки от издълбано дърво, покрити с ярки пешкирчета^[7]. Дървеният под беше постлан с черджета^[8] още от бабината младост. До леглото с дебел юрган^[9] стоеше голям сандък, където старицата^[10] слагаше дрехите си и събираше 40 рубли^[11].

Тази обстановка беше съвсем нова за детето. То никога още не беше виждало някой да си слага дрехите в сандъка. За него не беше ясно защо на пенджюра^[12] стоеше керосинова лампа и как преди много години децата са яли от малката синия^[13]. Момчето гледаше с учудени очи всичко, в главата му нещо се обърна. Бабата започна да разказва за историята на семейството си: „как дядо Стоян от България идвал...“. Тя му разказа и за ученията на Паисий, за българските будители и създатели на азбуката – Кирил и Методий. Детето слушаше внимателно всички тези истории и в един момент възкликна: „Ето го, намерих българското! Това е, което пазим от предците ни в нашите сърца. Българското е това, което ни заобикаля: къщи, хора, език, култура, традиции и обичаи. Това е устното народно творчество и литературата, народните умотворения и религията“.

Така минаха много години и аз сега често си спомням прабаба си, която е заложила в мен тази обич към българското, към миналото на рода ми и езика, а всъщност бъдещото му съществуване в ръцете на нашия

велик български народ. Българино, знай своя род и език – завет, който всеки българин трябва да помни! Ненаправно това ни завещава великият Паисий.

Диалектизми:

- [1] – забрадка
- [2] – престилка
- [3] – чорапи
- [4] – място пред входа на къщата (веранда)
- [5] – малка къща от стар тип, състояща се от 1-2 стаи
- [6] – икони
- [7] – красиви кърпи
- [8] – черги, самотъкани малки килими
- [9] – одеяло
- [10] – стара баба
- [11] – ритуално събиране на 40 монети (религиозно)
- [12] – прозорец
- [13] – малка кръгла масичка за хранене

**Даниил Герги, 11. клас,
Теоретичен лицей „Иван Вазов“,
гр. Тараклия, Молдова**

Теоретичен лицей „Иван Вазов“, гр. Тараклия, Молдова

Снимка: архив на Теоретичен лицей „Иван Вазов“

Йордановден

Казвам се Джон. Роден съм в Охайо през 1989 г., по специалност съм журналист. Баща ми е американец, както и аз, а майка ми е българка. Веднъж ме поканиха баба и дядо в Сливен, за да празнуваме Новата година там, в България, по всички

български обичаи. Оттогава мина много време, но и досега съм много изненадан от обичаите на този народ, чиято кръв тече и в моите жили. Заминахме от САЩ вечерта на 23 декември, за да можем на другия ден да се настаним и за да помогнем на

моите прародители да сготвят ядене за Коледа и Нова година.

Така и стана. Не искам да разказвам какво беше през всичките тези дни, макар че и те бяха много интересни за мене. Искам да разкажа как се запознах с празник, който се празнува

Павел Доломанжи

на 6 януари.

Вечер, 5 януари. Всички се готвят за първия български ритуал за празника Йордановден: кадене. Моят дядо Тоню, бащата на майка ми, поръча аз да ходя с кандило по цялата къща. В кандилото горя тамян. По българските обичаи този дим прогонва всички зли духове от къщата и съхранява обичта и спокойствието в семейството. Интересен факт: вечерта срещу Йордановден е третата (и последна) кадена вечер, тя трябва да е постна. В навечерието попитах дядо си Тоню какво правят обикновено на Йордановден. Но той само ми каза:

– Утре ще видиш. А сега мога да ти кажа едно българско поверие: през нощта срещу Йордановден в глуха доба (полунощ) небето се отваря и всеки, който го види, ще получи от Бог това, което си пожелае. Ако искаш, можеш да отидеш да си пожелаеш нещо. А пък аз отивам да спя, че утре е много труден ден, да си готов. Аз казах на дядо „Лека нощ“ и отидох да видя наистина ли ще се отвори небето. Чаках отвън час, два, три. Настъпи вече тази „глуха доба“, но небето както стоеше, така и си остана.

– Господи – реших аз да попитам Бог, – кажи ми поне ти какво е Йордановден. Какво ще се случва, че аз не трябва да знам?

Постоях малко, а после тръгна силен дъжд. Не успях да вляза по-скоро в къщи, затова се намокрих. Малко

поизсъхнах и с дълбоки мисли си легнах да спя.

Сутринта, 6 януари. Около пет часа ме събуди дядо Тоню и каза по-скоро да се обличам, че ще пропусна най-интересното. Аз скоро се облякох, наядох се, седнах в дядовата кола и ние тръгнахме.

– Джоне, Джоне! – започна дядо. – Да знаеш какво те чака, м-м-м, ще паднеш.

– Дядо – реших да попитам аз (не обръщайте внимание, това е моят американски акцент и лошо знание на български език), – защо вие не искате да ми кажете какво се прави на този празник?

– Затова, Джоне, че колкото по-малко знаеш, по-добре ще спиш.

– Дядо, имаш ли още някакви поверия за Йор... Йордановден?

– Те ги има, Джоне, много. Но можеш да запомниш, че ако на Йордановден времето е студено и сухо – годината ще бъде добра и плодородна.

– Съега таман йе така! – възкликнах аз с моя американски акцент.

– Ей, по-тихо! Да не си като от планина хвърлян. Такова е времето всяка година при нас в Сливен. Няма повод да се радваш на това. Мога още да ти кажа, че сме вече на мястото. Ние пристигнахме до едно голямо езеро, покрито с дебел леден слой.

Там стояха попове и правеха нещо с босилек. Още забелязах изрязан християнски православен кръст на брега на езерото и много голи мъже.

– Събличай се – каза ми дядо Тоню. – Кяр можеш да си оставиш бикините.

Ние се съблякохме и отидохме при хората. Чувах се молитви, в които ми се чуваше нещо за светена вода.

След малко поповете извадиха дървен кръст от езерото и един по един мъжете влизаха в езерото. За вас, българите, това е нормално, а за мене, американец, който първи път вижда как нормални, здрави, мъже влизат в ледената вода, е неприемливо. На мене ми стана дори лошо. Когато дядо Тоню се окъпа, каза на мене да влизам в леденото езеро. Отначално аз не исках, но вече дойдох, и кой знае кога ще дойда друг път.

Аз, Джон Купер, дипломиран журналист, сега ще влизам в ледена вода по този български обичай. Влязох.

Излязох и побягнах на топло в колата, а дядо отиде да вземе бутилки със светена вода.

Много интересно се получи пътуването в България. Между другото, дордето карахме от езерото до къщата на дядо, аз научих още нещо. Например: съществува традиция на Йордановден да се месят три ритуални хляба, при чието замесване се ползва остатъкът от старата светена вода, която се заменя със светената езерна вода. Единият хляб е за дома, вторият е за гостите, а третият се оставя пред вратите на къщата заедно с бакър вино за минувачите.

Дори щях да изпусна да разкажа за още един много интересен и важен за мене момент от моето посещение на България. От дядовата махала момчетата ме поканиха да отида с тях да коледувам. Преоблечени в български мъжки носии, дружината на коледарите ходеше по улиците, влизаше от двор в двор и пееха коледарски песни. Стопаните ги даряваха с вит-превит кравай и вино. Колко ми беше интересно да се воза в шейна, в която бяха впрегнати нагласени коне. Останах много впечатлен от този български обичай. Успях още да наблюдавам сурвакарите, които ходеха по града да сурвакат роднини, познати, приятели, комшии и им пожелават дълъг живот, здраве и плодородие през цялата година. Преди да стъпя на земята на моя дядо, аз много се вълнувах. Но останах приятно удивен от богатия колорит на живота на моите деди в България. Научих още много интересни неща за тази страна, за нейния много любезен народ. Испитах вълнения, че и аз имам българска кръв, но за съжаление, живея далеч от българския народ.

Искам да ви кажа, че за Йордановден ще напиша много добра статия в списанието, в което пиша за разни етноси.

Довиждане, Българийо!

Аз искам на сбогуване поне да ти открия колко те обичам. На тебе искам много да приличам, нали все пак съм твоето дете.

**Павел Доломанжи, 9. клас,
Теоретичен лицей, град Твърдица,
Молдова**

В памет на загиналите за освобождението на Прага българи

Пред паметника на загиналите за свободата на Прага българи се поклониха Румяна Йорданова – завеждащ консулска служба, Данчо Мичев – извънреден и пълномощен посланик и Андрей Влахов – пълномощен министър

На 7 май във военния ареал на Олшанските гробища в Прага се извърши церемония по поднасяне на венци и цветя пред паметниците на загиналите по време на Втората световна война и по случай 78-годишнината от края на войната.

Под звуците на химните на България и Чехия бяха поднесени венци пред паметника на падналите за свободата на Прага българи от името на Президента на Чешката република Петър Павел, от Камарата на депутатите и от Сената на Парламента, от Министерството на отбраната, от Генералния щаб на Армията на Чешката република, от Словашкото посолство, от Чехословашката легионерска общност и др. От името на Пращката община венец положи лично кметът на град Прага доц. д-р Бохуслав Свобода. От българска страна участие в церемонията взеха посланикът на България в Чешката република Н.Пр. Данчо Мичев, Андрей Влахов – пълномощен министър, и Румяна Йорданова – завеждащ Консулска служба. Те поднесоха венец от името на Посолството на Република България и се поклониха пред паметника на загиналите за свободата на Прага български граждани. Цветя пред мемориала и пред

паметните плочи на 25-мата български граждани на Олшанските гробища бяха поднесени и от членове на гражданско сдружение „Възраждане“. Малко известен е фактът, че редица българи участват в Пращкото въстание рамо до рамо с чешките въстаници – изграждат барикади, взривяват мостове, укриват нелегални и оръжие. Повечето от тях са градинари и земеделски работници, но също така и студенти, лекари,

инженери. Загиналите по време на Пращкото въстание през май 1945 г. наши сънародници са предимно цивилни граждани. Особено мъчителна е смъртта на Мария Караиванова. След като убиват нейния 16-годишен син Димитър пред очите ѝ, немските войници я поливат с бензин и я запалват жива.

Мемориалът на падналите за свободата на Прага българи е изграден в периода 1945 – 1948 г., а последните промени са направени през 1999 г. На него под българския герб е гравирани Ботевият стих „Тоз, който падне в бой за свобода, той не умира“. Под него има надпис на чешки: „Чест и слава на българските герои, паднали за нашата свобода“. Композицията включва и скулптурна фигура на скърбяща жена. Вдясно от нея са разположени паметни плочи с имената на 25 от загиналите по време на Пращкото въстание българи.

По време на въстанието са убити много повече българи, някои от които са погребани на други места в Прага – Хухле, Кърч и Кобилиси. Точният им брой обаче не е установен. В чешката столица има още няколко паметни плочи, на които фигурират имена на убитите по време на Пращкото въстание наши сънародници.

Мария Захариева

Кметът на Прага доц. д-р Бохуслав Свобода също почете паметта на нашите сънародници, загинали по време на Пращкото въстание

Снимки: Мария Захариева

150 години от гибелта на Апостола на свободата

Нови документални свидетелства за живота и революционната дейност на Васил Левски

Едва ли има друга личност от българската история, за която да е говорено и писано толкова много, колкото за Апостола на свободата. Неговото име носят редица български училища, читалища, булеварди, улици. Няколко поколения български историци посвещават свои трудове на неговата революционна дейност: Димитър Страшимиров, Иван Унджиев, Александър Бурмов, Крумка Шарова, Николай Генчев, Дойно Дойнов, Огняна Маждракова, Пламен Митев, Пламен Павлов, Григор Бойков и много други.

Британската историчка Мерсия Макдермот е автор на книгата „Апостолът на свободата“

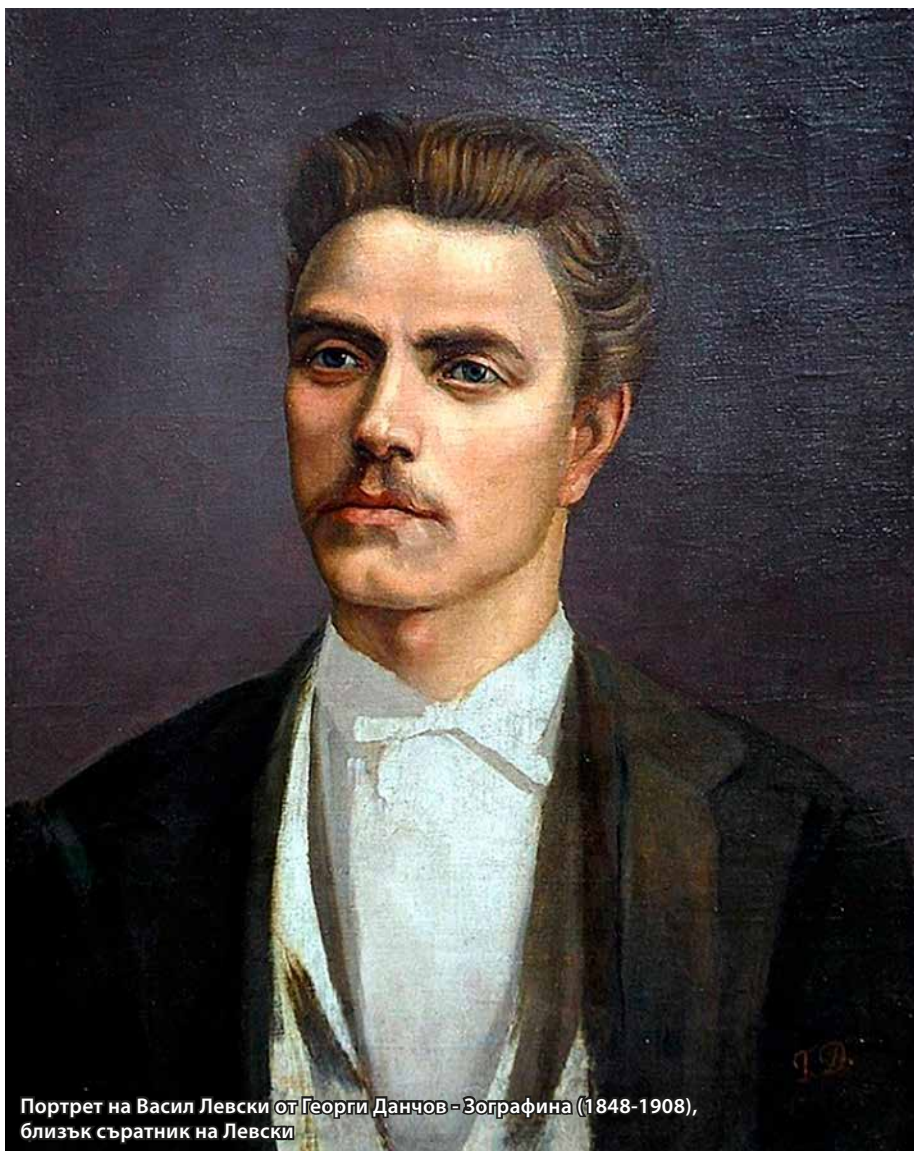
Сред биографите на В. Левски е и починалата на 28 март т. г. британска историчка Мерсия Макдермот, автор на книгата „Апостолът на свободата“. Носител е на ордените „Св. св. Кирил и Методий“ и „Мадарски конник“, става „доктор хонорис кауза“ на СУ „Св. Климент Охридски“, обявена е за почетен гражданин на Карлово и Благоевград. През 2009 г. пред депутати в европейския парламент тя представя най-новото издание на книгата си за Васил Левски.

Непознати документи за Васил Левски в Османския архив

Интересът към личността и делото на Васил Левски и до днес е жив. В периода 2018 – 2020 г. историкът Виктор Комбов, уредник в Националния музей „Васил Левски“ в Карлово, и българският османист проф. дин Орлин Събев от Института по балканистика към БАН откриват в Османския архив в Истанбул (фонд „Велико везирство“) непознати до този момент архивни документи, свързани с Васил Левски. Те налагат преосмисляне на рождената му година и пренаписване на историята на революционната му дейност му през последната година от живота му.

Рождената година на Васил Левски

В своето изследване от 2021 г. дългогодишният изследовател на политическата история на Българското възраж-

Портрет на Васил Левски от Георги Данчов - Зографина (1848-1908), близък съратник на Левски

дане и университетски преподавател проф. д-р Пламен Митев и неговият млад колега д-р Григор Бойков обръщат внимание на факта, че 6/18 юли 1837 г. е възприета безкритично от науката и широката общественост като година на раждане на В. Левски въз основа на спомени на негови роднини и на неговите първите биографи (Захари Стоянов, Стоян Заимов). Именно поради тази причина между изследователите отдавна има спорове на каква възраст остава без баща (на 7-8 или на 12-14), на колко години става послушник при вуйчо си (на 9 или 15 години) и на каква възраст се замонашва (на 12-15, 17-18 или на 19-21 години). В резултат от изследва-

нията на отделни учени се предлагат няколко възможни години – 1840, 1843 и 1846 г. (сп. „История“, 2021 г.). Намерената в османските архиви снимка на Васил Левски, правена във фотографско ателие в Букурещ в периода май-юни 1872 г., доказва, че възприетата година на неговото раждане (1837) е погрешна. На гърба ѝ, наред с точното описание на физическите белези на В. Левски на турски език, е споменато, че той е на възраст „около 25-26 години“. Проучванията на младия историк д-р Григор Бойков в Османския архив в Истанбул, които съдържат описание на мъжкото население в империята, внасят допълнителна яснота около рождената

година на Васил Левски.

В османския регистър от 1844 г., съдържащ описание на домакинството на братята Вълчо и Иван Кунчеви в една от карловските махали, младият историк се натъква на следната любопитна информация: „...гайтанджията Иван, син на Кунчо – възраст 40, [...] синът му Васил, син на Иван, възраст – 4, другият му син Ристо, син на Иван, възраст – 2 месеца“. Според проф. Митев и Григор Бойков, без съмнение това описание се отнася за Иван Кунчев и двамата му синове Васил и Христо. Следователно, Васил Левски е роден през 1840 г. В подкрепа на своето твърдение двамата изследователи се позовават на разказа на Никола Цветков (заловен заедно с Апостола в Кърчинското ханче). В него спътникът на Апостола споменава, че по време на разпита в Търново В. Левски твърдял, че бил на 32 години, т. е., че е роден през 1840 г. (цит. по сп. „История“, 2021 г.).

Нови документи за революционната дейност на Васил Левски

Голяма част от намерените през 2018 – 2020 г. в Османския архив документи са свързани с обстоятелствата около залавянето на Васил Левски. Те се отнасят за периода ноември-декември 1872 г. Документите съдържат информация за местни революционни комитети, за следствието срещу арестуваните революционни дейци, за взетото от тях оръжие и вещи. Друга част от документите са част от архива на БРЦК – Уставът на организацията, квитанции за платени сметки, писма на революционни дейци.

Залавянето на Васил Левски. Картина на Никола Кожухаров (1892-1971) от 1952 г.

Сред документите интерес представлява изпратената телеграма от Търново до Великия везир в Истанбул, в която се съобщава за залавянето на Васил Левски. От нея, както и от доклада на дунавския валия до Великия везир Мидхад паша с дата 16 септември 1872 г., става ясно, че турските власти са знаели за дейността на В. Левски, структурата и дейността на създадената от него революционна организация поне няколко месеца преди Арабаконашкия обир (22.9.1872 г.), а не, както досега се твърдеше, от Димитър Общи. Едновременно с това информацията в документите показва, че мрежата от революционни комитети в българските земи, която Васил Левски създава, е била много по-голяма, отколкото до този момент се смяташе, както и че турската шпионска машина в Османската империя е била

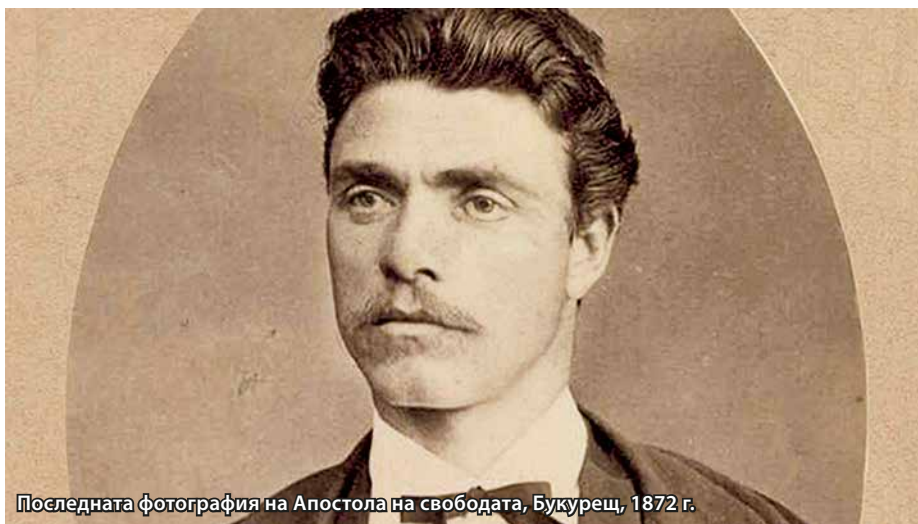
доста ефективна (цит. по „Известия на държавните архиви“, 2018 г.).

Намерената в османските архиви снимка на Васил Левски се отнася за периода май-юни 1872 г.

Благодарение на проучванията на проф. дин Орлин Събев става ясно, че снимката е намерена в Тетевен, по време на обиск на дома на един от членовете на местната организация непосредствено след Арабаконашкия обир. Именно по нея османските власти са издирвали българския революционер.

През 2018 г. 16 от документите са разчетени, преведени на български език от българските османисти проф. Орлин Събев, проф. Иван Добрев и доц. Стефан Андреев, и публикувани (в превод и в оригинал) за пръв път в „Известия на държавните архиви“. През 2020 г. всички издирени през 2018 и 2020 г. документи излизат в два сборника: **„Нова документи за издирването и следствието срещу Васил Левски и участниците в Арабаконашкия обир“**, издание на Националния музей „Васил Левски“ в Карлово, чиито съставители са неговата директорка Дора Чаушева и Виктор Комбов, и **„По следите на Левски и БРЦК. Нови документи“**, чийто съставител и преводач е проф. Орлин Събев. Те съдържат намерените от него и турския му колега Ашкърн Коюнджу в същия архив документи.

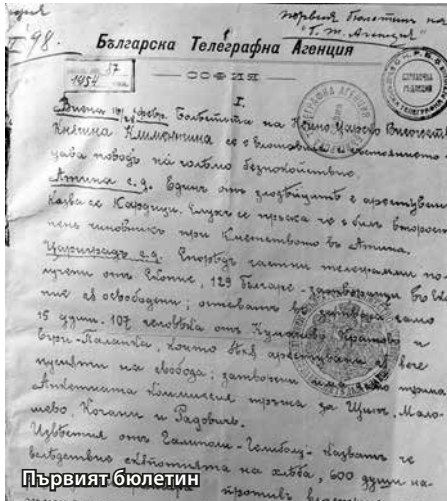
Д-р Красимира Мархалева
по материали от
български меди

Последната фотография на Апостола на свободата, Букурещ, 1872 г.

125 години Българска телеграфна агенция

Българска телеграфна агенция е една от първите 10 информационни агенции в света и е със статут на държавна институция още от създаването си. Нейният пръв бюлетин, написан от Оскар Искандер, излиза на 16 февруари 1898 г. В продължение на 125 години БТА не е сменила името си.

Българската телеграфна агенция е учредена като „Отделение на пресата и на библиотеката“ към Централно управление на Министерство на външните работи и изповеданията с Правилника за организация на работата на министерството от 31 декември 1897 г.

В началото на 1898 г. към Министерството на външните работи и изповеданията е създадена служба за „доставяне на телеграфни съобщения за събитията в чужбина“. Така е поставено началото на Българска телеграфна агенция – единствената информационна агенция в света, която не е променяла името си. Първият директор Оскар Искандер, доктор по философия, редактор и издател, е назначен с Приказ номер 28 на княз Фердинанд. Искандер написва първия бюлетин на агенцията, който излиза на 16 февруари 1898 г. (стар стил). Този ден се смята за рождена дата на БТА.

Бюлетинът е от 4 страници и съдържа 7 информации, една от които е новина от Виена за влошеното здраве на Нейно Височество княгиня Клементина. Още на следващия ден информацията са публикувани в „Държавен вестник“ в рубриката „Телеграми“ на Българската телеграфна агенция. Агенцията освен директор, имала и един служител, който по няколко пъти на ден ходел до Централната

телеграфо-пощенска станция, за да взема телеграмите от партньорските агенции „Хавас“ и „Ройтерс“. По онова време тези две агенции са били основен източник на информация за БТА. След края на Балканската война (1912 г.) БТА се преименува на Дирекция на печата с 2 отделения (БТА и Отделение за чуждестранния печат). След преврата на 9 юни 1923 г. към Дирекцията на печата се създава ново отделение „Информационно бюро“, което започва издаването на специалния бюлетин за събитията в България, превеждан и разпространяван в чужбина на френски език. На 25 септември 1951 г. МС приема постановление, с което преименува Дирекцията на печата в Българска телеграфна агенция (БТА).

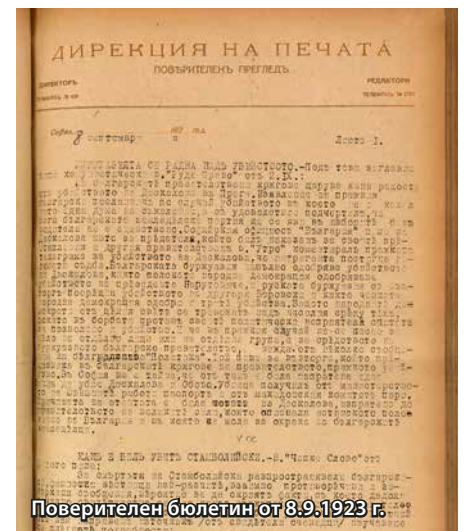
Бюлетините

Първоначално бюлетините на БТА са се пишели на ръка (до 25 април 1903 г.). Първият бюлетин на пишеща машина е от 1901 г., но още две години след тази дата бюлетините са се пишели и на ръка. До 1928 г. телеграмните съобщения, изпращани по телеграф, се разчитали и публикували в емисиите на БТА с един ден закъснение. Съобщенията се изпращали по морз до 1932 г., когато в БТА били въведени радиоапаратите ХЕЛ. През 1957 – 58 г. всички връзки на БТА са преобразувани от морзов и хелов тип в радиотелетип. Електро-механичната пишеща машина, позната като телепринтер или телекс, е въведена в агенцията също по това време. Телепринтерите остават в употреба до края на 80-те г. на XX в. По това време постепенно навлиза национална електронна мрежа за пренос на информация НЮЗНЕТ. С течение на времето бюлетините и емисиите на агенцията се увеличават. На 31 март 1952 г. е утвърден Правилник за задачите и организацията на работата на всички звена в БТА. Според него редакция „Международна информация“ на БТА издава явни и

поверителни бюлетини, а „Справочна редакция“ събира и подрежда документален материал, като в специален сектор „Поверителен“ събира и съхранява досиета с поверителен документален материал от вътрешен и международен характер. С Решение 360 от 22 декември 1964 г. на Политбюро на ЦК на БКП в БТА се създава специален център, който да следи антибългарската пропаганда в чуждите издания и радиостанции и да снабдява българския печат, радиото и телевизията с материали. С новия правилник от 1 януари 1965 се създава специален отдел „Наблюдатели“, който подбира информация и изготвя материали за специално осведомяване на партийното и държавно ръководство на страната. БТА е единствената институция в страната, която разполага с подобен архив.

Уникален архив

Първият фотограф в БТА е назначен през 1940 г. През 1952 г. се появява самостоятелната редакция „Пресфотото“. Първият филм в архива на редакцията е от 1 май 1952 г. Днес БТА разполага с уникален фотоархив – от 1952 г. до наши дни, а „Справочна редакция“ на БТА съхранява най-богатия тематичен архив в страната. Службата за документация функционира от юни 1934 г.

Поверителен бюлетин от 8.9.1923 г.

Издания

Сред емблематичните издания на БТА са седмичните списания „Паралели“, „ЛИК“, „Наука и техника“ и „По света“, които излизат от 1965 г. Логото на БТА – символно земно кълбо с паралели, е дело на Борис Ангелушев. То е създадено специално за титулната страница на списанията. През 1991 г. е добавена и годината на създаване на БТА и в този вид логото е регистрирано през 1994 г. в Патентното ведомство.

Пресклубове

На 13 май 1991 г. се открива първият пресклуб в сградата на агенцията. След 2003 г. БТА създава мрежа от пресцентрове, която вече обединява 25 пресклуба в България и 5 извън страната (в градовете Босилеград, Тараклия, Скопие, Букурещ и в Анкара).

Функции и инициативи

БТА изпълнява функциите си на обществена медия, работи за изграждане на позитивния образ на България по света, подкрепя популяризирането на националните каузи, осъществява кампании и инициативи в подкрепа на българските общности в чужбина. От 2005 г. по идея на генералния

Веселин Вачков – директор на „Лидове новини“ на Дванадесетата световна среща на българските медии в Прага, май 2016 г.

директор на БТА Максим Минчев се организират световни срещи на българските медии с участието на журналисти от България и от българските общности извън страната. Те се провеждат в България или в градове извън страната, в които има голяма българска диаспора. От средата на 2021 г. агенцията поставя началото на програма в подкрепа на науката и образованието в България, а от есента на същата година публикува на сайта си новини от и за българите по света БГ СВЯТ. От 16 февруари 2022 г. БТА предоставя безплатен достъп до информационните

си продукти.

Личности

През различни периоди в БТА са работили Йордан Йовков, Николай Лилиев, Димитър Бояджиев, проф. Боян Дановски, проф. Д. Б. Митов, както и едни от най-добрите български преводачи – Кръстан Дянков, Вера Ганчева, Димитри Иванов, Петко Бочаров, Цветан Стоянов, Владимир Мусаков, Александър Шурбанов. Сред дългогодишните директори на БТА изпъкват имената на Лозан Стрелков – главен директор от 1962 г. до 1981 г., Максим Минчев – шеф на БТА от 2003 г. до смъртта си през ноември 2020 г. От януари 2021 г. главен директор е Кирил Вълчев.

Тържествен концерт по случай 125-годишнината на БТА

Българската телеграфна агенция (БТА) отбеляза на 16 февруари 125-ата си годишнина с концерт в зала „България“. На него бяха поканени представители на международни организации на новинарски агенции, в които БТА членува. „Днес не можем да си представим новините в България без БТА... Петте принципа на БТА – свобода, истина, познание, общност и памет, са тези, по които трябва да живеем, и БТА ни ги дава“, каза министърът на културата Найденов по време на тържествения концерт. Софийската филхармония под диригентството на Емил Табаков изпълни известни творби на Панчо Владигеров, Веселин Стоянов, Петко Стайнов, Марин Големинов, Любомир Пипков и Александър Райчев.

Митко Тодоров, Максим Минчев и Георги Лозанов, Прага, 2016 г.

Иван Николов, Соломон Паси, Даниела Горчева, Кирил Вълчев, Силвия Авдала, Десислава Талькова, Шестнадесета световна среща на българските медии, Скопие, 2018 г.

Мария Захариева
Източник: Пена Витанова, БТА

Снимки: Мария Захариева и Минка Атанасова

За съдбата на българските Праведници на света

Истината, цялата истина за т. нар. Народен съд

Който спаси един човешки живот, спасява цяла Вселена

Темата на традиционния VII младежки литературен конкурс на Центъра за еврейско-българско сътрудничество „Алеф“ в Бургас беше „Който спаси един човешки живот, спасява цяла Вселена“. Всъщност става дума за създаване на художествено произведение (разказ), вдъхновено от живота на българските Праведници на света (общо 20 души). Като пряк наследник на един от тези Праведници – дядо ми Асен Суйчмезов, чието име нося, бях поканен от организаторите за церемонията по връчването на наградите на победителите.

Преди всичко искам да кажа, че според мен расте достойна смяна на литературното поколение, към което принадлежа. В разказчетата (или по-скоро есетата) на много от тези над 150 участващи младежи се чувства истинско вдъхновение, но си личи, че младите автори не знаят много за съдбата на тези, за които пишат. А много от обявените по-късно (даже и посмъртно) праведници са били убити и осъдени на дългогодишен затвор, изпаднали са в немилост след завземането на властта у нас от комунистите на 9 септември 1944 г. Уверих се, че обществото ни е длъжник на тези млади хора, защото не ги е запознало достатъчно добре с живота на тези наши почитани личности. Може би защото самото то не е достатъчно информирано.

Осъзнах, че въпреки многократните опити да се „осветли“ този период, резултатите са минимални. Сякаш могъщи външни и вътрешни сили упорито мълчат по темата и саботират разискването по нея. За да потъне в забвение. Затова въпреки всичко трябва непрестанно да се говори за тези мрачни времена с надеждата, че истината ще възтържествува.

Човекът, който спря Хитлер

Трябва да си призная, че самият аз, с изключение на така наречената „кюстендилска петорка“ (по-надолу ще се спрем повече върху нея),

Димитър Пешев

не знам особено много (но все пак достатъчно) за съдбата на нашите Праведници. Но се чувствам длъжен да споделя поне това, което ми е известно за тях.

„Човекът, който спря Хитлер“. Това е впечатляващото заглавие на биографичната книга на италианския писател Габриеле Нисим, посветена на един от спасителите на българските евреи **Димитър Пешев** (първо издание у нас 2003 г., второ издание 2018 г.). За съжаление, тя не получи полагаемия ѝ се отглас. А трябваше! Подобно е заглавието на разказа – „Димитър Пешев – Човекът“ – на спечелилата през 2023 г. втора награда на младежкия литературен конкурс на бургаския център за еврейско-българско сътрудничество „Алеф“ Божидара Бойчева от ПМГ „Яне Сандански“ в Гоце Делчев. В него тя пише: „...Знае го това Димитър. Та нали „няма ненаказано добро“ – затова и го осъдиха на 15 години затвор. Всичко знае той. И всичко прощава. И благодарност не търси. С една тиха предварителност прощава за изгнанието в собствената си родина – между четири стени, без собствен дом, забравен и низвергнат. Прощава им. Защото има сърце като земно кълбо, защото обича България и защото е голям...“ Колко хубаво и поетично е казано.

Действителността за Димитър Пешев наистина е била жестока. Най-напред заради застъпничеството му за спасяване на българските евреи го бламират и той загубва поста си на зам.-председател на Народното събрание. Доминираното от комунистите отечественофронтовско правителство спретва така наречения Народен съд, който всъщност не е нито „народен“, нито законен съд, осъжда 39 от 43-мата депутати, които подкрепят протестното писмо на Пешев срещу депортирането. От 43-мата 20 са осъдени на смърт, 6 – на доживотен затвор, 8 (включително Пешев) – на 15 години затвор, 4 – на 5 години затвор, 1 – на 1 година затвор. Оправданите са трима, а един умира, докато чака присъдата си. **Петър Михалев**, депутатът от Кюстендил и един от членовете на кюстендилската делегация, която на 8 март 1943 г. заминава за София, за да се застъпи за местната еврейска общност, получава доживотна присъда.

По ирония на съдбата в обвинителния акт нарочват Димитър Пешев за „антисемит“

След като излиза от затвора, го очаква тежък живот. Тъй като жилището му било отнето от „народната власт“, го приютила сестра му. Ето един показателен епизод от ежедневието

на Димитър Пешев, който от днешна гледна точка би ни изглеждал дори комичен. Разказа ми го моята дългогодишна колежка и шефка в издателство „Отечество“ Елена Коларова (леля Ляля). Нейна съученичка и първа приятелка била Кичето – племенницата на Пешев, когото двете момичета наричали галено „вуйчик“. Живеели в две съседни кооперации на улица „Неофит Рилски“ в София. Жилището на бившия депутат било конфискувано заедно с гардероба и личните му вещи. Там се настанил един от силните на деня – небезизвестният генерал Иван Винаров. (За сведение: полковник от Червената армия, съветски военен разузнавач, след това генерал-лейтенант от БНА, командващ Трудова повинност (1945 – 1949) и министър на строежите и пътищата (1951 – 1952). Един ден у Кичето се звъни. Двете момиченца са вътре. На вратата се появява генералът с бомбе в ръка: „*Дайте го на другаря Пешев, на мен не ми трябва. Ние не носим такива буржоазни шапки.*“ Но това била единствената вещ, която била „върната“ на собственика ѝ. Историята продължава... Когато Ляля и Кичето са вече госпожици, момчето на Ляля запознава Кичето със свой приятел. Връзката им се развива. Той произхожда от видно комунистическо семейство и го очаква блестяща дипломатическа кариера. Но според правилата на Министерството на външните работи преди да отиде на служба в чужбина, той трябва да се ожени. (Да не би, ако е свободен, да го шантажират по женска линия.) Приготовленията за сватбата са в разгара си, когато годевикът пристига засрамен и с наведена глава съобщава, че от ДС не му разрешават да се сродява с роднина на „враг на народа“. Хората от моето поколение знаят как тогава ДС си играеше със съдбите на хората. Но историята не свършва и дотук. Минават години. Някъде през 90-те, когато присъдата на Димитър Пешев вече бе отменена, той бе реабилитиран и обявен за Праведник на народите, посмъртно го награждават с висока правителствена награда от италианското правителство. Оказва се, че най-близката останала негова родственица е Кичето. И тя трябва да отиде в посолството ни в

Рим, за да получи наградата от името на вече известния си роднина. И там я посреща кой мислите? Някогашната ѝ изгора. Дипломат от кариерата. Каква ирония на съдбата! Половината съученички на Ляля в първо отделение били еврейчета. Тя била близка с тях. Когато започват арестите за депортирането на техните семейства, те оставили парите и бижутата си за съхранение у тях. Един възрастен еврейин, рентиер, със странното име Берлин, поверил на баба ѝ сто жълтици. След като депортирането се отменило, той получил обратно парите си. Но не дал и петаче на своята „доверителка“, макар че семейството ѝ вече било в голяма нужда.

„Бяхме 4-ма, но куражът ни бе за 400“

И така, всеизвестно е, че хиляди български евреи са спасени благодарение на решителната намеса на зам.-председателя на Народното събрание Димитър Пешев. Но малко се знае, че той прави това под натиска на четиримата кюстендилци – депутат **Петър Михалев**, търговеца **Асен Суйчмезов**, популярния революционер от ВМРО **Владимир Куртев** и адвоката **Иван Момчилов**. (Години по-късно те са обявени за Праведници на народите на света от израелския институт „Яд Вашем“.)

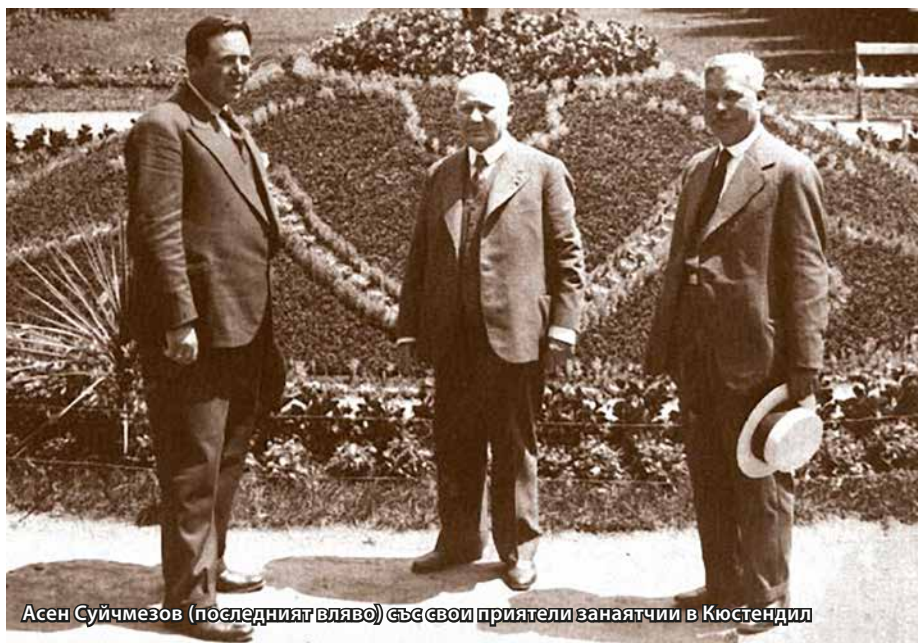

Асен Суйчмезов – един от първите българи, обявен за праведник на „Яд Вашем“

Организиране и провеждане на кюстендилската акция по спасяването на местните евреи

Заслужава си да се разкаже накратко историята за организирането и провеждането на кюстендилската акция по спасяването на местните евреи според разказите на един от участниците в нея – дядо ми Асен Суйчмезов. Той е роден в Кюстендил през 1899 г. В ранните си детски години посещава еврейската забавачка в квартала. Завършва местната гимназия, която по онова време е била едно от най-добрите училища в страната. Следва право, но трябва да прекъсне и да се върне вкъщи, за да поеме занаята на баща си – притежавали кожарска работилница и се занимавали с шапкаство. Дядо ми Асен развива занаятчийското производство и търговията, открива няколко дюкяна в „чаршията“, търгува и на едро с щандове по панаири в чужбина.

Със съпругата му Зора имат две деца – Лилия и Григор (баща ми). Били доста заможни хора. Но да се върнем на историята с евреите. В началото на март 1943 г. в Кюстендил започват да се носят слухове, че те ще бъдат изселени. Сред тях настъпва суматоха и безпокойство, но никой не потвърждава официално информацията. Като влиятелен човек Асен Суйчмезов се познавал добре с полицейския началник. От него разбрал, че евреите от Кюстендил ще трябва да заминат за трудови лагери в Полша. На 8 март лошата вест била потвърдена.

Асен Суйчмезов (последният вляво) със свои приятели занаятчии в Кюстендил

Дядо ми имал много приятели евреи, дюкяните им били един до друг. Разтревожени, те отишли при него и го молели да се направи нещо. Със сълзи на очи му поверявали бижутата и ценностите си: „Бай Асене (тогава той е бил около 45-годишен!), прощавай и дано да се върнем един ден“. При тази покъртителна картина дядо ми и други изтъкнати негови съграждани се събрали в едно кафене, за да решат как да постъпят. Изпращат баща ми, тогава младеж, да отиде с велосипеда си до гарата и да види какво е положението там. Наистина, товарните вагони, с които трябвало да бъдат депортирани евреите, били композирани на страничен коловоз. Тогава решението дошло от само себе си: на следващия ден – 9 март делегация от 40 души, представители на обществеността от Кюстендил, ще замине за София, за да разговаря със своя депутат и зам.-председател на Народното събрание Димитър Пешев.

На сутринта обаче, както се случва често в нашата история, на сборния пункт се явяват само четирима души – споменатата вече т. нар. кюстендилска четворка: Суйчмезов, Михалев, Момчилов и Куртев. „Но куражът ни беше не за 40, а за 400 души“ – пише в спомените си, депозиран в Регионалния музей в Кюстендил, дядо ми Суйчмезов. Междувременно от София обаче има заповед да се внимава какво става в града, за да не се допускат вълнения и недоволства.

Така те разбират, че са следени. Затова правят конспирация – качват се във файтон, но не отиват на гарата, която била блокирана, а до съседното село Копиловци. И оттам вече вземат влака за София.

Ешелоните на смъртта не тръгнаха от България

По-нататък историята е известна. Отиват право в дома на своя депутат Димитър Пешев, след което той ги поканва да отидат заедно в парламента. Следва напрегнат и

тежък разговор в присъствието на няколко депутати от управляващите. Използвайки положението си на партийно неангажиран и независим от администрацията търговец, дядо ми си позволява да използва дори и непремерени думи, за да убеди депутатите, че е необходимо моментално да се действа. Групата се отправя при министъра на вътрешните работи Петър Габровски. Часове по-късно се връщат с добрата новина: депортацията се отменя. Така ешелоните на смъртта не тръгнаха от България. Прибирайки се след акцията в Кюстендил, дядо ми Асен вижда, че прозорците на къщата му и на тази на Момчилов са напълно изпотрошени. И след това е имал неприятности – не са го затваряли, но ултранационалистите пробвали да му палят магазина, чупили витрините. Викали му „чифутска подлога“. Последните години преди 1944 г. Асен Суйчмезов е и председател на Популярната банка в Кюстендил. И ако покрай историята с евреите търговецът имал проблеми с отношението на свои съграждани, то истинските му неприятности започват след 9 септември. Въпреки че имал леви убеждения – давал е пари на Работническата партия и продължавал да работи с партизаните – попада под ударите на национализацията.

9 август 1957 г. Семейство Суйчмезови приемат гости от Западна Германия в къщата си в Кюстендил, заради което Асен Суйчмезов е привикан в милицията за разпит защо поддържа отношения с „вражески“ елементи

Като частник няма пенсия, не му позволяват да упражнява професията си, закриват кожухарската работилница, отнемат му дюкяните. Тормозят го да влезе в БКП, но той отказва. Винаги е държал да бъде партийно неангажиран и финансово независим човек. Той бе принуден да продава етаж след етаж къщата си, за да се издържа. После изведнъж решиха, че има много скрити пари. Привикваха го в милицията и яде бой да каже къде са. А той наистина вече нямаше нищо. В края на 50-те години дядо ми отново бе викан на разпит в милицията, този път заради връзките на дъщеря му Лиляна в Германия – тя бе завършила Американския колеж в Ловеч, следвала бе във Виена и имаше много германски приятели, които я посещаваха до края на живота ѝ. Особено близка с нея бе известната германска писателка с еврейско самосъзнание Ангелика Шробсдорф, с която се бяха запознали по време на престоя ѝ в България през Втората световна война. През 1939 г. като ученичка и младо момиче, бягайки от нацистите в Германия, Ангелика заедно с майка си и сестра си се озовава в София. В романите си, най-известният от които е „Грандхотел България. Завръщане у дома в миналото“ (1997), преведен и на български, писателката разказва за пребиваването си в нашата страна и се прекланя пред отзивчивостта на българския народ към неволите на чужденците. При многократните си идвания в България Шробсдорф се срещаше с леля ми (тя владееше немски език) и надълго и нашироко разискваха и си спомняха за младостта.

Ангелика Шробсдорф (1927 – 2016) – известната немска писателка с еврейско самосъзнание, спасила се от нацизма по време на войната в София, остана близка приятелка със семейство Суйчмезови до края на живота си.

Асен Суйчмезов е един от първите българи, обявен за праведник от „Яд Вашем“

Вследствие на милиционерския тормоз дядо ми Асен заболя от диабет и му ампутираха крака. В последните години от живота си не живееше лесно. Еврейските му приятели, повечето от които отдавна се бяха преселили

в Израел, му изпращаха макар и минимална пенсия от 50 долара. Но дори и тези пари не достигаха лично до него. Предварително му ги обменяха в банката по някакъв измислен нисък курс.

Ето какво сподели с мен за събития от онова време, на които не съм бил свидетел, моята съгражданка Валя Ушева (майка на вече световноизвестния аниматор Теди Ушев): „По време на така наречените „унгарски събития“ от 1956 г., зад които се криеше въоръжено въстание на унгарския народ срещу комунистическия режим и съветските окупатори, бях 10-годишна. Вкъщи се говореше, че прибират всички „врагове на народа“, за да не се опитат да организират бунтове срещу правителството. Само преди година баща ми се беше прибрал от „лежането“ си по затвори и лагери. В една ранна утрин прибраха и бай Асен Суйчмезов. Той беше приятел на татко. Живеехме в един квартал. След седмица го докараха в каруца, пребит и смазан труп. Лекарства трудно се намираха, а докторите се страхуваха да помагат на „враг на народа“. Баща ми ходеше по селата, за да търси алтернативна народна медицина. Разрушиха къщата на Суйчмезови, една от най-представителните в града, за да се построи там най-голямата художествена галерия в провинцията на името на Владимир Димитров-Майстора, и с жена му ги изпратиха да живеят в лятната кухня в двора. Асен Суйчмезов не можа да се възстанови напълно след побоя. Разболя се тежко, отрязаха му крака. Когато през 1996 г. на еврейския пазар в Кюстендил слагаха паметна плоча на петимата кюстендилци, едни от първите спасители на евреите в България, на откриването ѝ присъстваха много от мъчителите му“.

През 1997 г., много след като дядо ми си бе отишъл от този свят, президентът Петър Стоянов го награди посмъртно с орден „Стара планина“, а родният му град Кюстендил го направи свой почетен гражданин.

Жалко, че баща ми не дочака с няколко месеца да получи отличието, за което толкова дълго си бе мечтал. Получих го аз, но за мен то имаше едва ли не само сантиментална стой-

Владимир Куртев

ност. Баща ми постоянно се хвалеше какви приятели има в Израел. Но така и никой оттам не го покани да отиде.

А иначе дядо ми Асен бе един от първите българи, обявен за праведник от „Яд Вашем“ – още през 1973 г.

Най-трагична е съдбата на войводата Владимир Куртев

Владимир Куртев (1888 – 1946) е участник в четите за освобождение на Македония, член е на ЦК на ВМРО. На 8 юни 1946 година, при акцията на властта срещу дейците на ВМРО, Куртев е арестуван и убит без присъда. Обявен е за безследно изчезнал, палачите му разпространяват слуха, че е агент на ДС, което пречи той да заеме мястото си сред Праведниците на света. След дълги проучвания на Държавния израелски институт „Яд Вашем“ и огромните усилия на известния израелски писател и общественик Самуел Ардити (1935) той получи полагащото му се признание – на 5 май 2010 г. с Решение на комисията към Държавния израелски институт „Яд Вашем“ е провъзгласен за „Праведник на света“. През 1997 г. е удостоен посмъртно със званието „Почетен гражданин на Кюстендил“ и с орден „Стара планина“.

Архимандрит Стефан спасява евреи от Македония и Беломорието
Наскоро Държавната агенция „Архиви“ публикува протоколи от

Асен Милчев

разпитите на някои състави на т. нар. Народен съд. Така изплува името на още един от безименните герои, извършил подвиг при спасяването на българските евреи от Македония и Беломорието. Архимандрит Стефан Главиницки, роден със светското име Стоян Николов (1904 – 1970), протосингел на Скопско-Велешката епархия в новоосвободените български земи. От април 1941 г. до есента на 1944 г. той извършва своята богоугодна дейност, помагайки и спасявайки най-малко 11 души. Като използвал различни хитрини, той издавал християнски кръщелни свидетелства на някои юдеи, успявал да запише други под чужди имена или ги изпращал в пределите на

стара България, където не подлежат на депортиране. Неговата активна дейност направила впечатление на властите и въпреки протестите на Светия синод, околийският началник го уволнил. Благодаренията не му помогнали и пред новата комунистическа власт, която го изправила пред Народния съд, който го осъжда на три години строг тъмничен затвор, глоба 100 000 лева и лишаване от права за пет години. Днес няма кой да предложи на „Яд Вашем“ да признае още един доказан български Праведник на народите? Разбира се, Народният съд се разправя безмилостно не само със „спасителите на евреи“, но и с всички, които комунистите са смятали за потенци-

ални претенденти за узурпираната от тях власт. Всъщност това е цялата интелигенция – политици, офицери, свещеници, учители, творческата интелигенция, да не говорим, че там попадат и хора, нарочени по лични причини – само за отмъщение. Питате ли се къде са изчезнали известните родове на революционери и будители от нашето Възраждане? Отговорът е изключително тъжен:

Четиримата синове на Райна Княгиня, за която на 20 април всички се надпреварват да пеят „Кой уши байряка“, са или убити веднага след 9 септември, или умират в лагерите.

Внукът на Бачо Киро – героят от април 1876 г., генералът от пехотата Теодоси Даскалов е осъден от т. нар. Народен съд и разстрелян на 1 февруари 1945 г.

Племенникът на Иван Вазов – д-р Иван Кирков Вазов е осъден на смърт и разстрелян на 1 февруари 1945 г.

Генерал Владимир Вазов е репресиран и издъхва на 25 май 1945 г. в Тетевен, а гробът му е заличен. Двама от синовете на генерала също са преследвани.

Внучката на баба Тонка е разстреляна със съпруга си на 2-ри срещу 3 ноември 1944 г. край Русе. Истината, цялата истина за т. нар. Народен съд трябва да се знае и да се повтаря на поколенията!

Асен Милчев

Асен Милчев е роден през 1947 г. Има дългогодишна кариера на журналист, редактор и издател. Автор е на редица литературни и научно-популярни произведения, научно-фантастичен роман, детска художествена литература, авторски енциклопедии за спорта и за телекомуникациите и мн. др.), както и на многобройни публикации в печата, радио и телевизионни предавания, сценарии за научно-популярни филми... Носител е на награди за авторска и редакторска дейност. В продължение на дълги години е работил в българските културни институти (центрове) в Братислава и Прага, където отблизо следи развитието на литературните процеси в тези две страни, като става един от най-добрите познавачи на съвременната словашка и чешка литература. Прави следдипломна квалификация по словашки език в университета в гр. Нитра (Словакия). Работил е на различни позиции (от редактор до ген. директор) в различни журналистически

издания и издателски къщи, както и като пресаташе в Министерството на околната среда на България. Най-известните му преводачески творби са сборниците с поезия на големия словашки поет сюрреалист Алберт Маренчин (2005) и на чешкия поет Петър Крал (2006), на двата романа на успешния млад словашки писател Михал Хворецки – „Ескорта“ (книгата получи субсидия от Програмата за превод, 2011 г.) и „Дунав в Америка“ (2013), както и на нашумелия словашки роман „Майки“ от Павол Ранков (2014). Следват романите „Кафене „Хиена“ (2015) на Яна Бенъова – с награда за литература на ЕС за 2012 г., „Петата лодка“ (2016) от Моника Компаникова и „Къщата на глухия“ (2017) от Петер Крищуфек, както и „Белвю“ (2018) на Ивана Добракова. Той е съставител и преводач на половината от материалите на специалния брой 1 / 2014 г. на литературното списание „Панорама“, посветен на съвременната словашка проза.

Еленко Начев (1955 – 2022)

Еленко Начев на изложбата на „Старобългарски ръкопис Codex Suprasilensis“ в Чешката академия на науките, май 2013 г.

В края на миналата година ни напусна внезапно дългогодишният учител по математика и директор на БСОУ „Д-р Петър Берон“ в Прага Еленко Начев. Г-н Начев не беше обикновен учител, той принадлежеше към онзи особен род учители, които наричаме будители.

Първата ми среща с него беше в Българското училище. Помня предразполагащата му усмивка, приятното му чувство за хумор и непринуденото му държание. „Музиката е математика“, обичаше да казва той и ми даваше за пример квартовия и квинтовия кръг на тоналностите.

Веднага след като стана директор през 2009 г., Еленко Начев отвори широко вратите на Българското училище в Прага за срещи с изявени български творци. „Нека пренесем Дните на българската култура, които

организира сдружение „Възраждане“, и в училището“, ми каза той. И така с негова помощ успяхме да осъществим срещи на учениците и учителите с писателите и поетите Ивайло Диманов, Маргарита Петкова, Деян Енев, с режисьора Людмил Тодоров, с преводачката Златна Костова, с музикантите Валери и Десислава Димчеви, с издателя Пламен Тотев и др. Еленко Начев беше човек с широки интереси – интересувахе се от литература, театър, киноизкуство, музика. Посещаваше почти всички културни мероприятия, организирани от Българския културен институт и сдружение „Възраждане“. Живееше с проблемите на българската общност в Чехия и не се поддаваше на манипулации.

Беше изключителен професионалист, успяваше да вдъхне у учениците си любов към математиката, да запали у тях пламъчето на знанието. Много от тях печелят награди в международни

състезания.

Еленко Начев умееше да предразположи децата, да ги увлече, да ги насърчи и подкрепи в трудни моменти, да им даде ценни съвети, да им вдъхне увереност. Но същевременно всяваше респект. А те го наричаха с обич „нашият директор“.

Беше всеотдаен – помагаше и насърчаваше младите си колеги, пътуваше до различни чешки градове, за да привлече ученици в Българското училище в Прага, поддържаше контакти с чешки училища. Бореше се с посредствеността, но поне тук, в Прага, не успя да я победи. Тръгна си огорчен...

Затова пък получи най-голямото признание – безкористната любов на своите ученици.

Г-н Начев, вярвам, че там горе слушат музиката на небесните сфери и я изразяват в числа!

Мария Захариева

Маргарита Ганева – пълномощен министър, Еленко Начев – директор на БСОУ „Д-р Петър Берон“, Николай Младенов – министър на външните работи на България заедно с учителския колектив на Българското училище в Прага, 18.10.2010 г.

Еленко Начев е роден на 1 декември 1955 г. в Ловеч. Основно образование завършва в Ловеч, а средно – в Национално-математическата гимназия в София. Дипломира се във Факултета по математика на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Учител е по математика в ловешката гимназия „Климент Охридски“, директор е в СОУ „Тодор Кирков“ в Ловеч. През 90-те години на

миналия век е учител и зам.-директор в Природо-математическата гимназия в Ловеч.

От 2006 г. е учител по математика в БСОУ „Д-р Петър Берон“ в Прага, директор е на Българското училище в чешката столица от 2009 г. до 2013 г. От есента на 2013 г. е началник отдел в Регионалния инспекторат по образованието в Ловеч, а след това до пенсионирането си през пролетта

на 2022 г. е началник на РИО – Ловеч. През последните месеци от живота си е съветник на служебния министър на образованието и науката проф. д-р Сашо Пенев. Умира на 29.12.2022 г. Еленко Начев е носител на почетния медал на Община Ловеч за изключителен принос в развитието на образователното дело. Посмъртно е удостоен със званието „Почетен гражданин на Ловеч“.

Йорданка Трифонова: Езикът отразява поведението на хората в обществото

Йорданка Трифонова

Известният бохемист и преводач Йорданка Трифонова работи вече десетилетия на една територия, която е колкото трудна, толкова и пълна с предизвикателства – чешкият език. Наскоро Йорданка Трифонова беше избрана за преводач на месеца в *Столична библиотека* – София. Това се превърна в повод да я потърсим и да я попитаме всичко онова, което ни идва наум, когато заговорим за езика на чехите, за трудностите в говоренето или пък за промените, които неминуемо настъпват. Госпожа Трифонова се занимава със сравнителни изследвания между двата езика – български и чешки. Превежда и художествена литература. Ако обичате чешки книги, може би имате в библиотеката си „Критика на думите“ от Чапек, „Пари от Хитлер“ на Радка Денемаркова или някоя история за харесваното по цял свят Къртиче. Всъщност тя помага невидимо на всички, които изучават чешки или пък работят с езика – чрез Чешко-българския речник от 2002 г., в който е съставител и редактор. А дали чешкият е най-трудният език на света, ще разберете от това интервю.

Чешкият език се е сдобил със славата на особено трудна материя

– самите чехи също живеят с тази представа. Имат ли според Вас основание за това?

Работата ми с езика и за езика ме убеди, че всеки език сам по себе си е проста работа, но не е за прости хора. Тук парафразирам едно изказване на чеха *Рудолф Витлачил*, който бе треньор на българския национален отбор по футбол през 60-те години на миналия век. Не знам, може и той самият да е цитирал някого или казано-то да е част от чешката народна мъдрост. Не може да бъде много трудно това, което е „*non*“ и се използва от всички, от най-последния глупец до най-изтънчения философ. Езикът не търпи много трудни неща – намира начин да ги опрости или ликвидира. Но когато някой иска не само да ни съобщи, че еди-какво си станало еди-къде си, че е щастлив или нещастен поради еди-каква си причина, а иска освен това да ни го каже красиво и въздействащо, той ще използва не сто, а сто хиляди думи. Не езикът прави човека, а човекът прави езика. И като образец за подражание се сочи именно езикът на човека със стотите хиляди думи. Този език се цитира в речниците и граматиките, според него се създават книжовните правила. Ала не всеки умее да се изразява така. Що се отнася до трудността на

чешкия, имах един преподавател, лектор в София, който през първия ни час каза, че чешката граматика била като китайската – много трудна. Явно чехите наистина споделят това мнение. Дали имат основание? В граматично отношение с трите си времена и седем падежа чешкият не е много труден език. Впечатлението за трудност се дължи на първо място на сравнително сложните правописни правила. Още през 60-те години на миналия век *Петър Сгал*, чешки езиковед, прави предложение за мащабна промяна на чешкия правопис, т.е. тази част от един език, чието владение се приема като образец за грамотност. Предложението му не се приема, затова и до днес чешките ученици учат наизуст думите изключения, т. нар. *vyjmenovaná slova*. Впечатлението за трудност възниква и поради факта, че повечето езици в Европа са позагубили падежите си и европейците нямат навика да изменят края на съществителното, както е в чешкия. В българския изменяте съществителното най-много три пъти – *студент: студентка, студенти, студентите*. В чешкия – между 10 и 14 пъти: *student: studenta, studentovi, studente, studentem, studenti, studentů* и т.н. А в английския имате един-единствен звук *s*, който добавяте, за

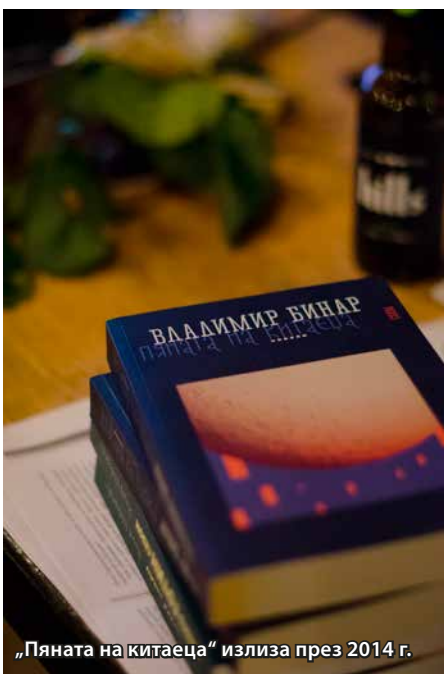

„Всеки език е проста работа, но не е за прости хора“

да означите и множествено число, и притежание, и 3 л. сег. време. При толкова много форми за помнене и допълнително да помните коя къде се употребява, няма как езикът да не изглежда труден. Освен това има много изключения поради запазването на архаични особености. Докато българският е праволинеен – има ли думата множествено число, значи трябва да има и единствено, и обратното. На трето място е налице голяма разлика между говоримия и писмения език, възникнала в резултат на извънлингвистични причини. Разбира се, и съществуващата вариативност на окончанията си казва думата. А да не говорим за правописа – ние, българите, много трудно

„Езиковите правила ми приличат на параграфите в Наказателния кодекс“

„Пяната на китаеца“ излиза през 2014 г.

различаваме твърдо и меко *и*, звучно и беззвучно *х*, а да произнесем *рж* или *рш* правилно, си е направо подвиг.

Лично на мен езиковите правила ми приличат на параграфите в Наказателния кодекс. Само че ако нарушите параграфите, отнемат ви свободата, а по-рано дори и живота. А ако нарушите езиковите правила, наказват ви с неразбиране. Който иска да бъде разбран, ще си направи изводите.

А разполагате ли с наблюдения дали чешкият език се развива и променя в периода от Нежната революция насам, т.е. в годините на демокрацията? Може ли да говорим

за някаква осезаема промяна в начина, по който говорят (и пишат) самите чехи?

Задават въпрос, на който ми е трудно да отговоря кратко, поради сложната стратификация на пластове в чешкия език. Преди всичко – кой чешки език имате предвид? Книжовният или използваната стандартна устна реч, която някои езиковеди наричат *hovorová spisovná čeština*? Ако става дума за книжовния, правилата му бяха „козметично“ променени през 1993 г. и оттогава промяна няма. А ако става дума за публичното говорене, трябва да имаме предвид две обстоятелства: първо, съществуващата и преди 1989 г. разлика между книжовния и говоримия език поради възприетата архаична форма на езика като основа за кодификация през XIX в. (за да разберем това, трябва да си представим какво би означавало, ако днес ние пишехме например по правилата, които въвежда патриарх Евтимий при правописната си реформа през XIV век), и второ – нивелацията на официалния говорим език по време на тоталитаризма, която бе особено силна през 70-те и 80-те години на миналия век, през „нормализацията“.

Затова непосредствено след 1989 г. отношението към езиковата норма бе изцяло негативно и официалното говорене премина от формалност към неформалност, от самоконтрол на речта към непосредственост. Тази промяна се отрази и в езика на печатните медии. В България също езикът

„се освободи“, но между двете освобождения има съществена разлика. Въпреки отрицанието на нормата, в Чехия се запази разграничението висок – нисък стил, т.е. имаше сериозни медии, които спазваха книжовния стандарт, и други, „жълти“, които както с темите, така и с писането си го нарушаваха. Докато в България всички медии пожълтяха и започнаха да използват разкрепостения, но и разхайтен стил на в. „24 часа“, чийто главен редактор се гордее, че разбил „дървения“ тоталитарен език. Някаква диференциация между двата начина на изразяване се наблюдава едва в последното десетилетие. Най-очевидни бяха промените в лексиката – приток на англицизми и нови модели за образуване на думи, главно поради технологичния скок през последните десетилетия. Но тези промени са най-нестабилни и не се знае какво от фиксираното в няколкото речника на новите думи действително ще се запази. Отменено бе задължителното добавяне на наставка *-ová* към чуждите женски фамилни имена. Засили се универбизацията (*sportovní redaktor – sporták*) и словообразуването от съкращения (*ODS = Ódéeska*). Една от най-съществените промени в граматиката е настъплението на преките падежи срещу косвените, т.е. *užívat so* вм. *čeho*. Много се говори също, че говоримият език се е вулгаризирал и инфантилизирал, а книжовният е стеснил сферата си на употреба само до официалното говорене. Но когато

„Езикът отразява поведението на хората в обществото“

се твърдят подобни неща, не трябва да забравяме, че нормите за поведение в обществото днес не са такива, каквито са били преди 100 или 70 години. Езикът само отразява поведението на хората в едно общество, което е по-малко стегнато от обръчите на правилата за добро поведение. Не смятам, че чешкият е загубил или опростял – винаги образованите хора са говорили и писали правилно, а необразованите не са се интересували от правилата. Според социологическите проучвания книжовният език продължава да е ценност и показател за обществен престиж. В чешкото общество съществува икономическа диференциация, която вероятно все повече ще се засилва, а това означава, че децата на заможните ще получават по-добро образование, в което правилното говорене и писане заемат важно място. Затова не вярвам на генерализациите за оварваряване на езика. Що се отнася до навлизането на говоримия език в езика на художествената литература, смятам, че с това писателите се опитват да засилят чувството за автентичност на текстовете си.

Знаете ли, наскоро един от деканите на университета в Острава с усмивка коментира: „От начина, по който чужденците говорят чешки, мога да разбера кой ги е учил...“ Как според Вас говорят Вашите студенти?

Тези, които си учат уроците, говорят граматически правилно с лошо про-

изношение. Най-слабата страна на българското бохемистично обучение е правоговорът. Необходимо е усилие да пренастроиш говорните си органи за произнасяне на типично чешките *рж* и *рш*, звучно и беззвучно *х*, дълги и кратки гласни, меки съгласни. За да говориш добре чешки, трябва да имаш музикален слух. Една приятелка с баща музикант ми разказа как след едно посещение в Чехия колега на баща ѝ, също музикант, в продължение на един час ѝ говорил на пре-красно звучащ чешки без нито една вярна дума – но с абсолютно вярна интонация и дължини на гласните. Друг един мой ученик каза, че чешкият е „женски“ език, защото му звучал като песен. Трети, този път чех, който учеше български, сподели, че българският му прилича на изстрели с картечница – прозорче-та-та, столче-та-та и т.н. Както виждате, всеки усвоява в родното си обкръжение модели на произношение, които после е трудно да промени. А онези, които не си учат уроците и нямат музикален слух, говорят „български чешки“ – едновременно неправилен и зле звучащ. Бог знае как се разбират!

Преждате много художествена литература – забелязвате ли проблеми, които са част от дневния ред на чешкото общество и които писателите опитват да обяснят със силата на своята проза?

Струва ми се, че чешките писатели реагират на проблемите на чешкото общество – както моралните, така и

чисто битовите – по-бързо и по-активно, отколкото българските (не мога да го твърдя за всички, имам предвид най-популярните). Ще взема за пример само някои от книгите, които съм превеждала. Знаете колко болезнен за чехите бе въпросът за *Судетите*. А още през 2006 г. *Радка Денемаркова* издаде романа *Peníze od Hitlera*, който дори спечели голямата литературна награда през 2007 г. Излязоха и други по същия невралгичен въпрос...

Или за един чисто битов проблем – колекторските фирми, събиращи дългове и оставящи хората без покрив над главата, нещо непознато преди 1989 г. Наред с останалите теми го откриваме в романа на *Емил Хакъл Skutečná událost* (2013; Истинско събитие, прев. В. Самоковлиев, 2015 г.). И съвременните писатели реагират не само на проблемите на чешкото общество, но и на световните проблеми.

През 2014 г. пак *Радка Денемаркова* издаде „Принос към историята на радостта“ (*Příspěvek k dějinám radosti*) за насилието над жени, вземайки за основа действителен случай – сексуалната експлоатация на бели английски момичета през 2008 – 2009 г. в Рочдейл. Без да се страхува, че ще я обвинят в расизъм, тъй като насилниците са били пакистанци и афганистанци. Според мен българските писатели твърде много са вторачени или в себе си, или в миналото. Дори когато миналото е средство да опознаеш

„Чешките писатели реагират на проблемите“

себе си и времето, в което живееш. Съзвучни с проблемите на времето ни изглежда бяха единствено мафиотските романи.

Напоследък, превеждайки *Шкворецки*, си дадох сметка, че по време на тоталитаризма чешките писатели са пишели за еротиката и секса много повече, отколкото българските. Не знам дали това се дължи на „половата свитост на българина“, както казва *Стефан Гидиков*, или е било защитна реакция пред настоящето им.

Самата Вие станяхте преводач на месеца в Столична библиотека. Коя е любимата Ви творба – онази, върху която сте работили с най-голяма жар и удоволствие?

Любим превод за мен винаги е последният – защото още не съм се отстранила от него и ритъмът му продължава да звучи в главата ми. А с най-голямо удоволствие работих вероятно върху първата книга, която преведох – „Критика на думите“ от *Карел Чапек*, една от сравнително малкото чешки книги (изключвам многобройните издания на Хашек и Чапек), която след първото си издание през 1995 г. претърпя и второ, в издателството на *НБУ*, които дори започнаха с нея една от поредиците си. Въпреки че става дума за петдесет и две кратки есета, които през 1920 г. Чапек публикува всяка седмица във вестник „Лидове новини“, за мен те са актуални и днес. Може би съм старомодна.

Как превеждате всъщност? Това тих процес на подсъзнателно ниво ли е, или бурна дейност, която изкарва наяве Вашите емоции?

Самотен процес, който изисква търпение. Като печенето на хляб – трябва добре да го замесиш, като си мислиш за хубави неща през първия етап, после добре да внимаваш, докато втасва в съзнанието ти, и накрая добре да го изпечеш при саморедактирането, когато вече имаш ясен поглед върху цялата книга. Когато превеждам, често се питам защо авторът е употребил точно тази, а не друга дума, и използвам много и различни речници. Освен това чета всичко, свързано с автора и произведението му – кога е написано, какъв е генезисът му, свързано ли е с литературно

течение, какви са прототипите, чета изказвания на автора, гледам снимки и т.н. Чета и критика за съответното произведение, за да сверя часовника си. Ако имам възможност, посещавам местата на действие – както беше с „Камъкът и болката“, макар че сега картите на „Гугъл“ и качените в мрежата изображения улесняват потапянето в чуждата действителност.

Познава ли според Вас нашата публика съвременна Чехия и можем ли да открием сходни проблеми в двете общества?

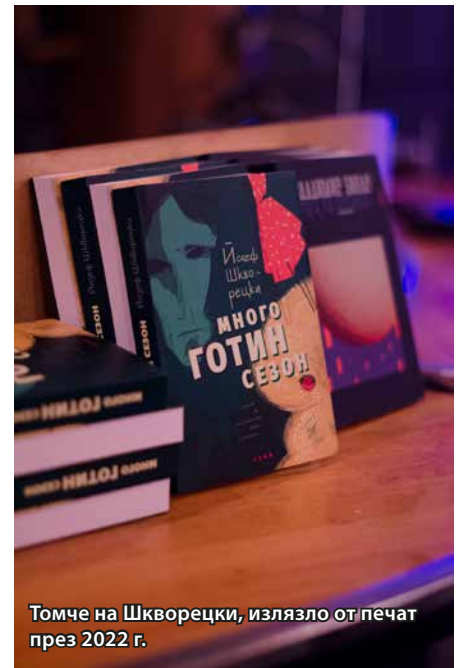
Имате предвид публиката в България или българската диаспора в Чехия?

По отношение на българите в Чехия нямам толкова впечатления, че да си позволя да обобщавам. Само наблюдения, че младите, които са първо поколение заселници в Чехия, не познават добре обстановката в страната, може би защото не владеят достатъчно езика.

А по отношение на българите в България... Въпреки внушителния брой преведени чешки книги (това се отбелязва от критиците), мисля, че българите не познават съвременна Чехия. Много млади българи пътуват до Чехия и се запознават с красотата ѝ и историческите паметници, но дотук. Докато по-старото поколение добре помни 1968 година, чешките събития, *Нежната революция* и следи какво се случва там.

Но Вие можете ли да ми кажете какви са съвременните проблеми на Чехия? Срещу какво или за какво се борят сега чехите? Те са в Европейския съюз, в НАТО, в Шенген, не са във валутния съюз само защото не са го поискали. Имат свобода на словото, свобода на пътуванията, ниска безработица, средна класа с добри доходи, здравна и социална сигурност. Да, вярно е, че войната в Украйна – обща за тях и нас опасност – ги кара да протестират, както защото им напомня за недалечното минало, така и за да си върнат предишната икономическа състоятелност. Вярно е също, че популизмът набира сили както в Чехия, така и у нас, но в България трябва да направим още много неща, за да се изравним с Чехия.

Кое Ви харесва – или обратното, не Ви харесва, в „чешкия модел“?

Томче на Шкворецки, излязло от печат през 2022 г.

Аз общувам с ограничен кръг интелигентни и просветени хора и никой от тях не ме е предал или излъгал, никой не ме е упрекнал, че България също е участвала в окупацията през 1968 г. Занимавам се само с превод и наука и не мога да обобщавам, но все пак... Когато за първи път отидох в Чехия, бях силно впечатлена от отношението им към историческите паметници. Харесва ми последователността, с която изпълняват работата си, и точността, която доста ни липсва на нас. Харесва ми подредеността и предсказуемостта им. Харесва ми културният начин, по който се разделиха със Словакия. Харесва ми, че семействата имат по много деца. Харесва ми отношението им към спорта и здравето. Харесва ми чешкото чувство за хумор. Харесва ми държавната политика при разпространение на чешката култура по света. Харесва ми, че държавата подпомага на дело дружествата на малцинствата в страната. Харесва ми мазната наденица с горчица, черен хляб и бира в хартиена чаша на Вацлавака. Не ми харесват кнедлиите, но много ми харесва чешкият гулаш.

Накрая – Чехия за Вас е...

... постоянно мерило за сравнение с България.

От сърце благодарим!

Интервю на Красимир Проданов

Хората от сенките

Свят, към който предпочитаме да не поглеждаме

„Зимата беше в сряда“, чувам как се размива радиоводещият от сутрешния блок. Студ тази зима наистина нямаше – поне не като едно време, само няколко дни, в които температурите паднаха дълбоко под нулата. И Бургас опуствя – щом мръкнеше в пет, затваряха магазинчета и павилиони, а в Морската си правехме компания само с котките.

Рамбо умря

И пак там пребродваме съботното утро с приятел – разказва ми нещо и сякаш между другото, вмъква: „Рамбо умря. Zamръзнал.“ Става ми изведнъж горещо, също горчиво. Няколкодневната зима всъщност е отнесла един истински клетник – вечно пияния скитник до големия магазин край нас. Но все пак човешко същество... Дни преди това се промъквам покрай магазина – тъмно е, но Рамбо, както му викаха, ме спира с дрезгав крясък. Разплул се е въпреки нулевите температури на земята, мръсен и вонящ на алкохол. Исква цигара. За стотен му път обяснявам, че не пуша, а той се ухилва беззъбо. Разделяме се до следващия път, когато пак ще ме попита същото. Е, следващ път няма да има. Хората от квартала се грижеха за него, вечно събираха някакви дрехи, накрая дори му подариха матрак. Но Рамбо е от ония същества, за които улицата е начин на съществуване. Друго и не иска.

Клубът на анонимните бездомници

Помня, че се събираха в порутена сграда на две къщи от нашата. Някой от тях вечно ме спираше и аз от немай къде, бърках из джобовете за дребни. Най-близка ми стана Таня. Тя пък се възползваше от слабостта ми, както може... И за колкото може. Възрастната жена изчезна заедно с цялата банда, когато досъбориха развалината – сега на нейно място се кипри лъскава кооперация. А Таня срещнах едва напролет – близо до старото убежище. „Моят дядо почина“, рече философски и прагматично реши да осребри моята емоция. Лятото пък ѝ обещах да събера въщи някакви леки дрехи. И да ѝ ги занеса.

„Гледай да са по-стари“, посъветва ме тя. Докато ги замъкна на „нейното“ място обаче, беше изчезнала. Вместо нея там се валяха двама други бездомници.

Пак от нея знаех и за Рамбо – от общината им осигурявали преспиване и грижи за най-тежките дни. Но Рамбо не щял. Чувствал се в окови там. Пък и как ли е да е другояче, след като алкохолът в общинския приют е забранен...

Волното му съществуване се изразяваше всъщност в безкрайни запои – повечето пъти сам, понякога и с компания на ниво, сиреч хора, изпаднали колкото него. Честно казано, моята Таня не се мяркаше там, пък и не я видях с бутилка в ръка. Компанията от бездомници сменяше физиономията си, но основното оставаше мръсотията, дори смрадта... просто всичко онова, което кара останалите хора да извържат глава, както всъщност, когато видят например прегазен гълъб на улицата.

Истинската свобода

„Всяко искрено убеждение е достойно за уважение“, казва самият Мопасан. Та в този смисъл и вечното пиянство, превърнато в жизнена философия, също е достойно за уважение. Друг е въпросът важи ли тази максима, когато става дума за собственото ти саморазрушение, за това да се лишиш от черти и качества на човек.

Понякога ни е трудно да забележим страданието

И това обаче е спорно на фона на общата маса от хора – кризите, които преживяваме през живота си, трудно могат да се предвидят. Още по-мъчително е, ако човек иска да е индивидуалист. Толкова по-трудно ги споделя с останалите и толкова по-надълбоко се впиват в самите нас те.

Така че финалът е лесно предвидим – и случаят с Рамбо го потвърди. По всяка вероятност краят му беше точно такъв, какъвто може би си го е представял, с доза презрение към човешките норми и стремежи. Просто като властелин на собствения си живот. Господар и пленник едновременно – на слабостите си, които сам си приел за кредо.

Едва ли може една такава смърт да се идеализира, но е факт, че хората,

Ставаме все по-анонимни един за друг

Има хора, които не умеят да живеят в нашия свят

които затъват, са като трън в очите ни. Повечето пъти са невидими за нас, а понякога просто излишни. Предпочитаме да забием поглед в телефона, нали там света режисираме самите ние. Но въпреки това те съществуват.

Образ от Прага

Изниква в главата ми, макар че трябва да е било вече наистина отдавна – образ на един бездомник, срещнат някъде в предколедния град – веднъж точно бяхме пристигнали, а още бяха времена, когато в самолета те глезеха със сандвич, със шоколадче. Взехме си полагаемото, въпреки че не ставаше за начина, по който се храним ние. И някъде по „Водичкова“, докато чакахме трамвая, ни заговори тази опърпана купчина парцали – честно казано, не разбрахме от заваяните

му думи нищо, освен че е поляк и че в Прага се живеело по-лесно през зимата.

Видът му обаче удивително ми напомни за един филм отпреди трийсетина години. „Кралят на рибарите“ е драматична история, която на моменти къса сърцето. Та точно там Пери – героят на Робин Уилямс, се носи с безумен поглед по улиците и само един-единствен човек на света осъзнава, че цялата му лудост е причинена поради простичката причина, че той иска да забрави миналото си. Да убие своята болка. И затова Пери преследва дракони по нийоркските улици, затова си говори със зелени човечета в тоалетната и пак заради това движи със силата на мислите си облаците по небето, лежейки гол в парка.

Та тогава, на „Водичкова“ – не на кино, а в реалния живот, извадихме сандвичите и ги подадохме на новия ни познайник. И за миг очите му сякаш просветнаха, точно като тези на Робин Уилямс в онзи филм – в онзи кадър, когато в тях се завърна надеждата. Сякаш бездомникът просто се почувства за миг човек – в противовес на болката, забравата, смъртта. Колкото и да ми се иска, съмнявам се този проблясък да е навестил бургаския Рамбо, докато студът е изсмуквал силите му в последната нощ на оповръщания и опикан вече матрак... Въпреки че все пак пазя и храня някаква надежда, защото всеки един клетник като него ми напомня и за друго, много по-голямо послание.

Лудостта като пречистване

Житиетата на светците разказват за една особена категория хора, за които е останала думата юродиви. Буквално луди – безумци, които са изпуснали умишлено от ръцете си нишката на живота. Но в същото време са запазили дълбоко в себе си горяща свещичка – и я съхраняват чиста именно на цената на лудостта си. За юродив се смята например нашият свети Иван Рилски – говорел с животните, а хората отбягвал. В наши времена на практика и дядо Добри беше юродив – парцалив и окъсан, далеч от стандарта на всички, но с чисто сърце под дрипавите дрехи. Милостинята в ръцете му пък веднага се превръщаше в дар за Бога. В сенките също има истински хора. Естествено, разликата между тях и бургаския Рамбо или пък полския бродяга е като от земята до небето. Но нещо общо все пак съществува. И то е в неоспоримия факт, че всяко човешко същество заслужава и прошка, и милост, мъничко състрадание, дори любов. Нали самото ни общество е цялостен организъм, а това означава, че клетникът на тротоара отсреща е огледало и на нашите грешки в миналото.

Какво ни пречи да протегнем сега ръка към него?

Защото макар да ни се иска животът да е съвършен, светлината трудно може да мине без мрака.

Красимир Проданов

Къде изчезнаха вълшебните думи

„Кажете вълшебната дума!“, повтаряше усмихната учителката ми от началния курс сигурно за 1002-и път. „Благодаря!“, обръщах се пък аз към другарчето по чин. Така ги и запомних – като вълшебни думи. *Благодаря, моля, ако обичате. Здравей и довиждане.*

Речта сега е като живота.

Забързана и разпокъсана, на моменти липсваща. Комуникацията се изкриви докрай от смартфоните, от интернет и новите социални мрежи. От тикток – всъщност на практика там липсва... Но тук ще стане дума и за нещо друго. Преди известно време големите издателства в САЩ започват да ползват услугите на т. нар. „чувствителни читатели“. Става дума за хора, за които четенето се превръща в професия – тяхна задача е да прегледат текст, който предстои да излезе. И да набележат в него онези думи, които по някаква причина може да имат неприятно или грубо звучене.

Работата на „чувствителните читатели“ касае, от една страна, ръкописи, които предстои да излязат. Но от друга, те получават поръчки и по отношение на книги утвърдени и вече с много издания – един вид съвременна класика.

„Чувствителен“ прочит на класиците

Пример за това какво правят „чувствителните читатели“ са книгите на *Роалд Дал*. Работещите по неговите творби набелязват доста думи, които

не съответстват на нашето време. Обикновено става дума за изрази, касаещи пола, расата или пък например теглото. Самият Дал е известен с пиперливия си език, както и на моменти грубото отношение между самите му герои.

Но проблемът е, че... точно това е очарованието на романите и разказите му; много от тях на всичко отгоре са детски. Да, понякога смъртта в тях е надвиснала като сянка, а героите си говорят направо каруцарски... но нима не е това и животът?

Скандалът покрай редактираната версия на романите изкара за пореден път на преден план работата на т. нар. „чувствителни читатели“. Всъщност още преди години „Ню Йорк Таймс“ публикува статия, в която търси отговор дали тяхната професия спомага за това да се родят по-добри версии на книгите, или пък е един вид цензура. В случая с *Роалд Дал* надделя мнението, че е второто – и след гневни реакции от страна на доста известни личности, издателите се отказаха от намеренията си.

Как обаче употребяваме езика днес?

Точно тук се налагат някои изводи за това как си служим с езика – в частност ние, българите. „Чувствителен“ прочит на масовата му употреба, за жалост, ще подсказва, че в наше време езикът е средство най-вече за налагане на една или друга позиция. Да, всекидневната му писмена употреба е далеч от литературата, но именно

заради това навремето ни учиха, че съществуват „вълшебни“ думички. И още нещо – писаното слово по правило е култивирано, то е носител на стил и подсказва много за чисто човешките качества на своя автор.

Всекидневният език обаче постепенно стана уличен – а *най-голямата улица, то се знае, са социалните мрежи*. Там се подхвърлят епитети наляво и надясно, всяко изразено мнение се сблъсква вместо с уважение, с унищожителен, направо библейски изпепеляващ огън. Разприте са епични, а ефектът от тях създава драми с мащабите на популярните „Игри на тронове“. Просто сблъсък на несъвместими светове.

Ако погледнем на обществото като на пирамида, излиза, че по-високите ѝ етажи имат силата да оформят нагласи и обществени мнения, да задават тона и дневния ред. Вместо това обаче се сблъскваме с гледки и изрази, които правят хумористичните романи на *Алек Попов* или пък *Михаил Вешим* слабо подобие на истинската мощ на мислителите от всякакъв мащаб и вид. „Да станем да му бием по един шамар...“, заявява например маргинален политик, но от студиото на най-следеното политическо предаване в светая светих на телевизиите – БНТ. Пак оттам разбираме най-сетне какво е парламентът ни – „свинска кочина“. После научаваме и за нов биологичен вид – „руски чехъл“.

Тънка усмивка

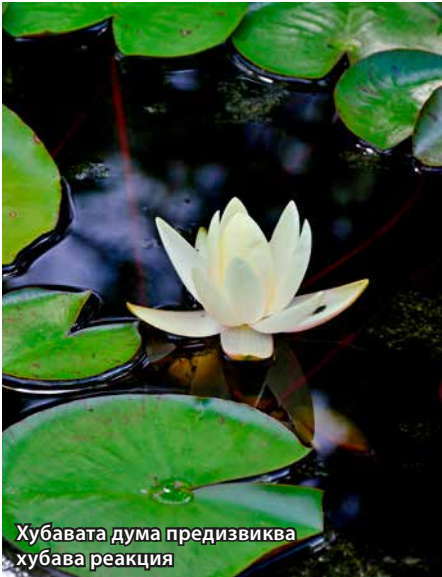
Вземете например едно такова простичко нещо като емотиконите. Създадени през 80-те г., те внасят революция в комуникацията ни. И на практика съпровождат еволюцията на електронните устройства и интернет още от самото му създаване. В наше време обаче хората общуват по различен начин – независимо дали са на по-отговорна позиция, например политическа, или пък просто сърфират из интернет и губят време в социалните мрежи.

Сега например една най-обикновена усмивчица под някоя публикация може да съдържа много по-груби внушения и дори да служи за обида. Едва ли през 1982 г. *Скот Фалман*,

изобретателят на първия емотикон, си е представял, че творението му ще служи за иронизиране, подигравка, и изобщо – за начин да обидиш „тънко“ събеседника си.

Забраненият хумор

При това обществото ни се смее много по-малко, отколкото през миналите десетилетия. Един от най-простите тестове е с персонала, който ни обслужва по магазините. Рядко може да видите усмихната продавачка, правило е по-скоро обратното – гледат на нас, клиентите, като на досаден придатък към служебните си ангажименти. А пък не дай си боже да се провиним в нещо – тогава вече гняв, ирония и сарказъм се сипят отгоре ни... А такъв е и хуморът от телевизионния екран – в опитите си да покажат

Хубавата дума предизвиква хубава реакция

слабостите на своите политически опоненти политиците най-често иронизират, често и преминават тънката граница на възпитанието, както показва примерите по-горе. Агресивната тактика, която като че ли е единствена в арсенала им, обаче се оценява от психолозите по един твърде интригуващ начин.

Агресивните подмятания, включващи присмех, ирония или директна критика, всъщност са начин да манипулираш слушателите и зрителите си. Най-често такъв тип „шеги“ с противника касаят значими и проблематични теми, като омаловажаването им спомага да се внуши неумението на отсрещната страна да се справи с проблема. И изобщо, агресивният хумор

е твърде ясен сигнал, че нещо не е наред в комуникацията. А именно той е залял телевизионния екран, разговорите между политици, иронизира дори президентът, когато се изказва по значима тема.

Последен валс с културата

„Да, политиците са такива, нали не очаквате да танцуват валс пред избирателите си“, може да ме репликирате вие... Но всъщност „лошите“ думи – ако потърсим нещо в противовес на „вълшебните“, са всъщност начинът да те чуят и да наложиш мнение. Нали и ако от политиката преминем в културата, пак в роден вариант, отново ставаме свидетели на нещо подобно: „мижитурка“, „човечец“... Та дори и брилянтното сравнение „паднала от незнайно къде мушмула“. „Актьорската“ война, която се разрази под и встрани от сцената на Народния театър, разкрива неподозирана дълбочина в образите на наши любимци, които преди наричахме с клишираното „дейци на културата“. Честно казано, сега са... „бойци на халтурата“. Та ако всичко това е „елитът“, чудно ли е, че отношенията масово се опират именно върху такъв тип словесни престрелки. Ето, прехвърляме се за миг в предизборна дискусия в навечерието на последните извънредни избори – „фашистко мекере“, громи опонентите си избирателка на средна възраст; „марш в дупката, влечуго“, подкрепя я друга; „вие сте идиоти“, обобщава ситуацията мъж, който на профилната си снимка е залепил ин-

телигентно за ухото си смартфон.

„Вълшебни“ думи за продан

Когато и да тегли човек чертата под прочетеното, горчивината остава... На практика, огромната част от публичната комуникация се основава на изтъкване на негативното, на желанието да уязвиш този отсреща. Дори да се осмелим да изкажем мнение, вече се превръщаме в нечий враг, в цел и мишена. Забравете за „вълшебните“ думички – те са излишни в общуването ни днес. В този смисъл работата на „чувствителните читатели“, с които започнахме, е на място, но е объркан адресатът. Хората имат огромна нужда да излеят събраната в тях горчилка и в наше време го правят чрез езика. Този тип общуване обаче е саморазрушителен. Защото на първо място премахва естествените защитни механизми на общуването помежду ни – взаимно уважение, толерантност, дори емпатия. Тук на езика ми е да напиша, че се превръщаме в стадо, но дали... Точно животните имат всъщност строга йерархия, която се основава на инстинкти, свързани с оцеляването, при това развивани хилядолетия. При човешкото племе това в момента е освободена територия... ние не вярваме, че можем да се самоунищожим. Макар че отдавна сме направили първата стъпка. Забравяйки за „вълшебните“ думи. И за това колко сила се съдържа в едно най-обикновено „благодаря“.

Красимир Проданов

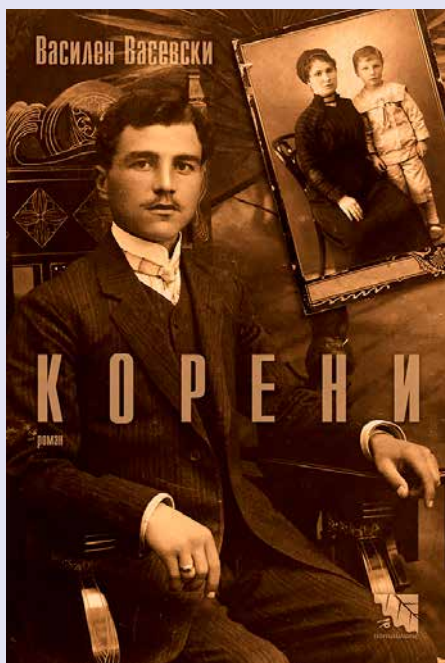
Забравили сме колко сила има в едно „благодаря“

Сдружение „Възраждане“ ви кани на
среща с художника и писателя
Василен Васевски

26.06.2023 г., 18 часа
Дом на националните
малцинства
ул. „Воцелова“ 3,
Прага 2

брой 1-2/2023 *Балгари*

Издател:
Гражданско сдружение „Възраждане“,
„Воцелова“ 3, 120 00 Прага 2

Адрес на редакцията:
Vocelova 3, 120 00 Praha 2

„Българи“ излиза с финансовата подкрепа
на Министерството на културата на Чешката
република

Регистрационен номер в Министерството на
културата на Чешката република: E 13282

ISSN 2336-8365

Главен редактор:
Мария Захаријева

Редакционен екип:
д-р Красимира Мархалева, Красимир Прода-
нов, д-р Десислава Вилимовска

Коректор: д-р Десислава Вилимовска

Сътрудници:
Пламен Тотев, Даниела Горчева, Минка
Атанасова, Златна Костова, Здравка Славова,
Деница Проданова, Сирма Зидаро-Коунова,
Наталия Бояджиева, Васил Самоковлиев, Ели
Мандажиева, Асен Милчев, Георги Георгиев

Дизайн: Владислав Цонев

Година 21, брой 1-2/2023

e-mail: balgari@atlas.cz
www.blgari.eu

Печат: TISKAP s.r.o.

Цена: 60 крони
Годишен абонамент: 240 крони

Всички права запазени

Това издание или отделни негови части не
могат да бъдат размножавани, публикувани
и/или предавани по електронен, механичен,
фотокопирен или друг начин, както и въвеж-
дани в информационни системи, включително
компютърни, без изрично писмено съгласие
от издателя – Vazraždane

Позицията на редакцията може да не съвпа-
да с мнението на авторите на публикуваните
материали. Авторите отговарят за авторство-
то на своите текстове.

Balgari

Periodikum bulharské menšiny v České
republice
Časopis je vydáván s finanční podporou
Ministerstva kultury České republiky

Balgari 1-2/2023

Adresa redakce a tel. spojení:
Vocelova 3, 120 00 Praha 2
221 419 838, 777 196 322
balgari@atlas.cz, www.blgari.eu

Ročník XXI

Periodicita: 6

Náklad: 500 výtisků

Místo vydávání: Praha

Číslo vydání: 1-2/2023

Evidenční číslo: MK ČR 13282

ISSN 2336-8365

Vydavatel: Vazraždane, Vocelova 3
120 00 Praha 2, IČO 26544229

Copyright: ©Vazraždane

Абонамент

**Интересува ли ви животът на
българите в Чехия, България
и в целия свят?**

Абонирайте се за списание „Бъл-
гари“, подкрепете своето българ-
ско списание! „Българи“ е едно от
най-представителните списания на
българската общност.

Годишният абонамент за 6 броя
е само 240 Kč. Почтенските услуги
поема сдружение „Възраждане“.
Средствата можете да изпрати-
те на сметката на сдружението
2201279334/2010 или по пощата на
адрес: Vazraždane, Vocelova 3, 120 00
Praha 2.

**Обадете ни се на GSM 777 196 322
или ни пишете на e-mail
balgari@atlas.cz**

За контакти:

Vazraždane

Vocelova 602/3, 120 00 Praha 2

Тел.: +420 777 196 322

balgari@atlas.cz, www.blgari.eu

Facebook: Balgari Vazraždane

Снимки на стр. 51: Деница Проданова

Снимки на стр. 52: архив на сдружение „Възраждане“

Изложба „Рефлекси“ на Диана Папазова
Български културен институт в Прага,
април – май 2023 г.

Българско неделно училище „Възраждане“

Прием на деца за предучилищна група и на ученици

Контакти: bulgari@atlas.cz, 777 196 322

Адрес: Дом на националните общности, ул. „Воцелова“ 602/3, 120 00 Прага 2

Спирка на метро и трамвай: I. P. Pavlova

